

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

Skolkuratorn och hemmasittaren

- En kvalitativ intervjustudie av grundskolans skolkuratorer och deras
erfarenheter av att arbeta med hemmasittande elever -

Max Skarpås Torres & Ivan Vuckovic
Kandidatuppsats
HT 2021
Handledare: Mikael Sandgren

Sammanfattning

Författare: Max Torres Skarpås & Ivan Vuckovic.

Titel: *Skolkuratoren och hemmasittaren - en kvalitativ intervjustudie om skolkuratorers erfarenhet av att arbeta med hemmasittande elever*

Handledare: Mikael Sandgren

Examinator: Johan Cronehed

Syfte med studien är att undersöka skolkuratorer yrkesverksamma i grundskolan och deras arbetserfarenheter av arbetet med hemmasittande elever. För att besvara studiens syfte genomfördes en kvalitativ intervjustudie med sju skolkuratorer. Den insamlade datan analyserades utifrån nyinstitutionell teori med utgångspunkt i arbetets tre frågeställningar som belyser skolkuratorns enskilda arbete med hemmasittaren, skolkuratorns erfarenheter av skolans arbete med hemmasittande elever, samt skolkuratorers erfarenheter av att samverka med andra externa aktörer i ärenden som gäller hemmasittande elever. Utifrån resultatet visade det sig att deltagarnas erfarenheter skilde sig åt. De upplevde att målgruppen var svår att hjälpa samtidigt som bristen på riktlinjer lämnar respondenterna åt att förlita sig på tidigare erfarenheter och kunskap i utformningen av stöd till den hemmasittande eleven. De upplevde en viss begränsning i form av tid och finansiering i det vardagliga arbetet. Skolkuratorerna finner tidiga insatser med målgruppen som fundamentalt för att förebygga att frånvaroperioder blir till längre uppehåll. Vidare pekar skolkuratorerna på att samverkan är nödvändigt för att kunna utforma adekvata insatser, men samtidigt något som kan hämma själva arbetsprocessen i ett hemmasittarärende. Majoriteten av deltagarna ansåg att en ökning av resurser skulle ha bidragande effekt i deras arbete med den hemmasittande eleven och därför även leda till bättre resultat. Däremot menade vissa skolkuratorer att det fortfarande finns någon form av kunskapslucka som hindrar arbetet med målgruppen. De anser att ämnet inte är tillräckligt utforskat och att det krävs mer forskning kring problematiken.

Nyckelord: skolkurator, hemmasittare, intervju, nyinstitutionell teori

Abstract

Authors: Max Torres Skarpås & Ivan Vuckovic.

Title: *“The school counselor and the truant” a qualitative study of school counselors work experience with truants.* [Translated title]

Supervisor: Mikael Sandgren

Assessor: Johan Cronehed

The purpose of this study was to examine experiences among compulsory school counselors in Sweden working with truants, “hemmasittare” in Swedish. The method chosen for this study was qualitative interviews, seven different school counselors were interviewed. The gathered empirical material was analyzed using neo-institutional theory, with the three main questions of this study as background. Results found that the experiences differed. With no sort of guideline the counselors were often left on their own relying on past experiences and knowledge trying to provide help, while also being restricted by time and funding.

The school counselors in this study find early interventions with the group as fundamental to prevent periods of absence from becoming longer breaks. Furthermore, the school counselors point out that collaboration is a necessity to be able to design adequate efforts, but at the same time something that can hinder the work process itself in cases regarding pupils with truancy. Most counselors felt that a simple increase in resources would naturally lead to better outcomes. While others expressed that some sort of knowledge gap hindered in providing adequate help. These school counselors felt that more research was needed, not only about truancy within a Swedish context but also within the field of truancy itself. This falls in line with what this study has attempted to highlight; truancy within a Swedish context, problems and difficulties that compulsory school counselors in Sweden might face while working with truants.

Key words: school counselor, truancy, interview, neo-institutional theory

1. INLEDNING	4
1.1 HEMMASITTAREN	4
1.2 RELEVANS FÖR SOCIALT ARBETE	5
1.3 SKOLKURATORN	6
1.4 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	8
1.5 SÄRSKILD TERMINOLOGI	8
1.6 ARBETSFÖRDELNING	9
2. KUNSKAPSLÄGE	10
2.1 AVGRÄNSNINGAR & SÖKPROCESS	10
2.2 ORSAK TILL HEMMASITTANDE	10
2.3 KONSEKVENSER AV HEMMASITTANDE	12
2.4 ÅTGÄRDER MOT HEMMASITTANDE	13
2.5 SKOLKURATORN	
3. NYINSTITUTIONELL TEORI	15
3.1 GRUNDLÄGGANDE BEGREPP	15
3.1.1 INSTITUTION	16
3.1.2 ORGANISATIONER OCH ORGANISATORISKT FÄLT	16
3.1.3 LEGITIMITET	17
3.2 INSTITUTIONELL TRÖGHET	17
3.3 RATIONALISERADE MYTER	17
3.4 ORGANISATORISKA DOMÄNER	18
3.5 KONKURRERANDE LOGIKER	19
4. METOD	20
4.1 VAL AV METOD	20
4.2 DATAINSAMLINGSMETOD	21
4.3 URVAL	22
4.4 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	22
4.5 STUDIENS TILLFÖRLITLIGHET	24
4.6 FORSKNINGSETISKA ÖVERVÄGANDEN	25
5. RESULTAT OCH ANALYS	26
5.1 ERFARENHETER AV DET ENSKILDA ARBETET MED HEMMASITTARE	26
5.1.1 RELATIONER A & O	26
5.1.2 EN SVÅR UPPGIFT	28
5.2 ERFARENHETER AV SKOLANS ARBETE MED HEMMASITTARE	30
5.2.1 RESURSER	30
5.2.2 TIDIGA INSATSER	32
5.2.3 ATT MISSLYCKAS	33
5.3 SKOLKURATORNS ERFARENHETER AV SAMVERKAN	36
5.3.1 SAMVERKAN - HJÄLPA ELLER STJÄLPA?	36
5.3.2 SKOLKURATORN SOM SPINDEL I NÄTET	40
6. DISKUSSION	43
6.1 DISKUSSION AV SKOLKURATORNS ENSKILDA ARBETE	43
6.2 DISKUSSION AV SKOLKURATORNS ERFARENHETER AV SKOLANS ARBETE	44
6.3 DISKUSSION AV SKOLKURATORNS ERFARENHETER AV SAMVERKAN	45
6.4 STUDIEN I FÖRHÅLLANDE TILL TEORI	45
6.5 VIDARE FORSKNING	46
7. REFERENSER & BILAGOR	48
7.1 BILAGA 1	51
7.2 BILAGA 2	52

1. Inledning

Detta första kapitel innehåller en inledning och bakgrund till uppsatsens ämne, syfte och frågeställningar som uppsatsen ämnar ge svar på. Kapitlet avslutas med en begreppssammanfattning där några återkommande begrepp definieras.

1.1 Hemmasittaren

Det är på skolgården vi finner delar av våra tidigaste minnen, vi konstruerar vänskaper och relationer och det är också under denna tidsepok vi verkligen har chansen att lägga en grund för oss själva i framtiden och eventuellt bli en produktiv del av samhället. Men vad händer om vi tar bort denna fundamentala grundpelare ur en ungdoms tillvaro - skolan, dess samhörighet, sammanhang, dess läxor, och kunskap?

Det finns faktiskt en benämning på de individer som är hemma från skolan och missar stor del av sin skolgång på grund av långvarig skolfrånvaro: *hemmasittare*. Dessa personer riskerar stora konsekvenser av att inte ta del av den utbildning som anses som rättighet, men också skyddsfaktor, för att kunna bli en självförsörjande vuxen. Utöver denna utsatta situation av att utbildningsmässigt inte få kunskap, betyg eller erfarenhet från skolan - ett väsentligt samhällsorgan, så tappar hemmasittare också ofta ungdomars största möjlighet till samhörighet och sammanhang, vilket i sin tur istället bidrar till isolation (SOU 2018:11). Det är viktigt för studiens tydlighet att klargöra att hemmasittande elever inte ska misstas för skolkande elever, då det arbetet vill belysa inte handlar om att eleven självmant stannar hemma vid enstaka tillfällen. Hemmasittande innebär istället andra problem som gjorts av skolan, eleven eller vårdnadshavaren inte sett någon annan lösning än att föredra att eleven stannar hemma istället för att gå till skolan (ibid.). Barn och unga som blir hemmasittande kan isolera sig i hemmet i flera år när de inte får adekvata stödinsatser. Bristen på sammanhang försvårar återupptagande av studier eller annan aktivitet utanför hemmet.

Fenomenet uppmärksammades redan under 1980 i Japan, där benämningen på hemmasittande ungdomar som avstod från att delta i skola eller sociala aktiviteter och som spenderade den största mängden av sin tid i hemmet kom att kallas "Hikikomori" med betydelsen "att dra sig undan" (Furlong, 2008). Utifrån Skolinspektionen (2016) & Karlberg et. al (2020) definieras hemmasittare vara en elev med 100 procentig frånvaro från skolan i en

månad, eller mer. Hemmasittande bör betraktas som ett folkhälsoproblem som behöver arbetas förebyggande med, då utbildning har en koppling till upplevd hälsa (Ekstrand, 2015). Hemmasittarproblematiken är inte bara i vår mening ett fenomen som behöver belysas och förstås mer, men också ett växande samhällsbekymmer som man redan konstaterade 2015 (SOU 2015:119) fortsätter att öka gradvis varje år.

Detta examensarbete börjar alltså här, i ett försök att belysa den komplexa problematik som berör långvarig skolfrånvaro som fenomen; hemmasittare, genom skolkuratorers berättelser och erfarenheter av arbetet med dem.

1.2 Relevans för socialt arbete

Grundtanken för individen i samhället är att denne ska vara en självförsörjande och produktiv människa. Samhällsstrukturer och normer skapar en förväntanshorisont av den “goda” och plikttrogna medborgaren som drar sitt strå ur välfärdsstacken. Specifikt i den svenska välfärdsmodellen finns en tydlig idé om att medborgarna har sociala rättigheter och att detta i sin tur är direkt pådrivande i samhällsutvecklingen, där människan bör vara företagsam och samtidigt lönsam för att förtjäna denna gemenskap. Det betyder inte att det finns plats i välfärdsstaten för att vara “indolent” eller att erhålla samhällelig försörjning utan att delta i samhällsgemenskapen enligt den allmänna diskursen (Lawn, 2003). Det kan därför argumenteras för att skolan är den plats där vi från tidig ålder skall läras och formas till flitiga och ansvarsfulla individer. Hemmasittaren är en sådan person som tidigt bryter denna starka normkultur och riskerar att marginaliseras redan från skolålder på grund av att denne inte går till skolan.

Det går att föra ett resonemang för att hemmasittare är en av de grupperna som är i störst behov av stöd från skolan. Samtidigt kan man argumentera för att de är en av de svåraste grupperna att hjälpa. Detta är en grupp som enligt Friberg, Karlberg, Sundberg Lax & Palmer (2015) riskerar att “falla mellan stolarna” då många yrkesprofessionella är involverade i ett och samma ärende, där ansvarsfrågan blir oklar. Skolans huvudsakliga uppgift är inte att utföra socialt arbete, men denna målgrupp befinner sig i en väldigt socialt utsatt position som riskerar att eskalera. Då skolkuratorn ofta är en av de första aktörerna i samhällets arbete mot hemmasittande, i kombination med att de i flesta fall har en bakgrund som socionomer och att de arbetar med socialt arbete i skolan, blir det av relevans att få insyn i skolkuratorns erfarenheter i arbetet med dessa elever.

Hemmasittarproblematiken i sig blir mer betydande när man läser Skolinspektionens tidigare nationella kvantitativa kartläggning från 2016; med resultat som visade på att åtminstone 20 000 elever hade en ogiltig frånvaro som utvärderades innebära risk för skolmisslyckande och i sin tur framtida utanförskap (Skolinspektionen, 2016). En tidig exkludering och frånvaro från skolan kan leda till omfattande kostnader för samhället om den långvariga skolfrånvaro resulterar i att man inte kommer in på arbetsmarknaden. Vidare kan man argumentera för att hemmasittande oftast inte bara är en problematik som drabbar individen enskilt, utan något som både påverkar, och påverkas av familjen. Detta kan medföra att stöd inte bara behövs ges till ungdomen i fråga, utan kan behövas riktas in på familjen i sin helhet (Friberg, Karlberg, Sundberg & Palmér, 2015).

Så hemmasittande är ett samhällsproblem, speciellt på lång sikt då elever med långvarig problematisk frånvaro löper risk att hamna i ett utanförskap. Därför anser vi att skolan har en central roll i arbetet med hemmasittande och mer specifikt skolkuratorer.

1.3 Skolkuratorn

Skolkuratorn kan definieras som en professionell inom det sociala området (Isaksson, Blom & Nygren 2020). Skolkuratorn blir ofta det sociala arbetets primära förvaltare i skolan, där hen har en unik miljö att fånga upp barn och ungdomar som kan behöva stöd och hjälp. Som verksamhetens socialarbetare/socionom bidrar därför skolkuratorn med sin kompetens specifikt i elevvårdsarbetet. Skolkuratorn ingår i skolans elevhälsoteam, som har en viktig roll i att främja elevers närvaro i skolan, där fokus ligger på att genomföra insatser i tidigt skede vid frånvaro. Elevhälsan inom svenska skolor består av medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska kompetenser, vilket alla elever ska ha tillgång till (Skollagen 2 kap §25). Elevhälsans arbete blir av stor betydelse när det kommer till att främja elevers psykiska hälsa, tex. genom att finnas nära tillhands i elevers vardag, som underbygger en regelbunden kontakt.

Skolkuratorns roll i elevhälsoteamet är att framföra ett psykosocialt perspektiv, vilket har som innebörd att elevers normer, synsätt och relationer skall bli synliga i elevhälsans arbete med det hälsofrämjande arbetet på skolan (Wester 2005, s.13).

Faktorer till frånvaro ska utredas och bakomliggande orsaksfaktorer ska kartläggas. Elever bör känna sig både hörda och sedda där ett fungerande samarbete mellan skola och vårdnadshavare bör upprätthållas. Samarbete kan ibland ske med ett nätverk som kopplas till familjen, såsom socialtjänst, BUP och ungdomshabilitering (Socialstyrelsen, 2016). Skolkuratoren befinner sig i en yrkesroll som ger hen möjlighet att tidigt uppmärksamma de individer som lider av problematiken. Samtidigt blir skolkuratoren även ofta elevens första chans till stöd i avseende frånvaro. Efter att problemet har uppmärksammats är det skolkuratorns arbetsuppgift att agera mellanhand mellan de olika instanserna, det vill säga, skolkuratoren är den direkta kopplingen mellan skola, socialförvaltning, BUP och föräldrar. Vidare specialiserar skolkuratoren sig i förebyggande "barnskyddsverksamhet" (Backlund, 2017, s.26) och får således ett individuellt ansvar över ungdomen som omfattas av denna typ av problematik. Typer av uppgifter detta kan motsvara är: stödja samarbetet mellan skolan och hemmet, hjälpa elever som har svårigheter med skolgången, fånga upp och stödja enskilda elever med särskilda behov, rådgivning, psykosocial behandling samt stödsamtal med både elever och föräldrar (SOU 2000:19) : (Backlund, 2017). Kuratorn skall även vara till hands och ge stöd gällande frånvaro för elever, specifikt när frånvaron blir långvarig (Isaksson, Blom & Nygren, 2020).

I en undersökning gjord av Akademikerförbundet SSR (2019) visade det sig att 66% av de medverkande skolkuratorerna i studien pressas eller tvingas bort från det förebyggande arbetet med elever (som ligger till grund för det hälsofrämjande) med orsak av prioriteringar till mer akuta ärenden. Vidare svarade cirka 70% att de inte fullt ut hinner med sina "vanliga" arbetsuppgifter på grund av för hög arbetsbelastning. En intressant aspekt av studien är att man fann ett samband mellan dels hur många elever varje skolkurator hade ansvar för och i vilken utsträckning skolkuratorerna ansåg sig hinna med att arbeta hälsofrämjande- och förebyggande. De skolkuratorer som ansvarade för färre än 300 elever ansåg sig hinna med det förebyggande och hälsofrämjande arbetet med eleverna i skolan. Oroväckande visar det sig att mer än hälften av de undersökta skolkuratorerna ansvarade för mer än 500 elever var. Alla elever ska ha tillgång till elevhälsan, men endast cirka 33% av medverkande skolkuratorer svarade att de anser att alla elever har det.

1.4 Syfte och frågeställningar

Syftet är att förstå de arbetserfarenheter som skolkuratorer yrkesverksamma i grundskolan har med hemmasittande elever på en subjektiv nivå gällande det konkreta arbetet med hemmasittaren, samt på organisatoriskt och institutionellt samverkande nivåer.

Utifrån detta syfte utformas följande frågeställningar:

- Vad har grundskolans skolkuratorer för erfarenheter av sitt individuella arbete med hemmasittare?
- Vad har grundskolans skolkuratorer för erfarenheter av skolans arbete med hemmasittare?
- Vad har grundskolans skolkuratorer för erfarenheter av samverkan med andra aktörer i arbetet med hemmasittare?

1.5 Särskild terminologi

Nedan redogörs för ett par viktiga och återkommande begrepp som återkommer flertalet gånger i texten. Det är av vikt att läsaren har viss kännedom kring dessa begrepp för att förstå resonemangets fulla innebörd.

Frånvarotrappa - Det finns varken i lagstiftning eller praxis någon klar definition av vad upprepad eller längre frånvaro innebär. Skolan gör en individuell bedömning i varje enskilt fall när det är aktuellt att utreda en elevs frånvaro. För att underlätta dessa bedömningar tar vissa kommuner fram allmänna riktlinjer gällande elevers frånvaro som ofta består av olika "stadier". Stadierna omfattar en viss plan för skolorna inom kommunen att förhålla sig till.

Ett exempel är Malmö Stad som använder sig av 5 stadier i deras frånvarotrappa:

Frånvaro-Fortsatt frånvaro-Upprepad eller längre frånvaro-Ytterligare frånvaro-Omfattande frånvaro. Skolkuratorer ansvarar för att frånvarotrappan verkställs och följs.

EHT - Förkortning för elevhälsoteam. Elevhälsan är den del av skolans organisation som ansvarar för att elever har en så välfungerande undervisningssituation som möjligt genom att skapa en skolmiljö som är lämplig för lärande, utveckling och hälsa. Elevhälsoteamet består ofta av rektor, skolsköterska, skolkurator, psykolog och övrig personal med specialpedagogisk kompetens.

Truancy - “Truancy” är det engelska ordet för skolk. “Skolk” i en svensk kontext innebär oftast sporadisk skolkning. Översättningen av truancy till en svensk kontext är mer motsvarande av problematisk skolfrånvaro, eller ungdomar med hemmasittarproblematik, då den är mer omfattande beskriven än vad vi i en svensk kontext hade använt för skolk. Hädanefter i detta arbete kommer begreppet truancy vara förknippat med problematisk skolfrånvaro.

SIP - Samordnad individuell plan. Lagstiftat enligt både socialtjänstlag och hälso- och sjukvårdslagen. Bestämmelse gällande att kommun (och region) ska upprätta en samordnad individuell plan när de bedömer att insatser behöver samordnas från socialtjänst och hälso- och sjukvård. Skolans deltagande är inte lagstiftat men absolut vanligt i ärende som beskrivs i detta arbete.

1.6 Arbetsfördelning

Arbetet har genomförts av två författare, vilket sammantaget innebär att arbetet behöver delas upp de sinsemellan. En viktig del i arbetsprocessen var att skapa struktur och rutiner för själva arbetet eftersom vi befann oss på två olika geografiska platser. Detta krävde tydlig planering och kommunikation, då vi föredrog att skriva tillsammans. Undersökningen i sin helhet har mer eller mindre genomförts gemensamt för samtliga punkter och kapitel i arbetet, en metodik vi kommit överens om sedan tidigare att hålla fast vid. Samtliga dagar som detta arbetet har utförts har vi samtalat via ZOOM, en digital plattform för möten, vilket möjliggjorde en konstant dialog om arbetet och dess text. Arbetet har skrivits genom Google Docs, vilket skapade möjlighet för båda att redigera i ett gemensamt dokument, men också se i realtid vad den andra editerade eller tillade för information. Detta gjorde att behovet av att vistas på samma plats under arbetets gång var litet, näst intill obefintligt.

Vid samtliga intervjuer förutom en var båda författare deltagande, dels för att underlätta själva intervjumomentet vid tex. uppföljande frågor men också för att se och jämföra hur vardera part tolkade materialet. Till sist fördelades transkriberingsprocessen oss emellan då det var en väldigt tidskrävande del av arbetet. Författarna förde en daglig diskussion kring arbetet från början till slut.

2. Kunskapsläge

Följande underrubriker kommer beröra kunskapsläget kring hemmasittande och skolkuratorn. Forskningsläget gällande hemmasittaren klargörs genom underrubrikerna *Åtgärd*, *Orsak* och *Konsekvens*, för att belysa problematikens mångfacetterade bakgrund. Vidare finns en sammanfattning av relevant tidigare forskning, kopplat till skolkuratorn.

2.1 Avgränsningar och sökprocess

Det uppfattades tidigt i arbetet att forskning inom en svensk kontext gällande skolkuratorn och hemmasittaren var och fortfarande är minimal. Forskningsläget blir ännu mindre innehållsrikt när man försöker få fram vetenskapligt underlag för skolkuratorns arbete med denna målgrupp. För att bygga en förståelse kring det arbete som skolkuratorn står inför gällande denna typ av problematik söktes det därför efter forskning som erbjöd en något tydligare helhetsbild. Därför har arbetet en kombination av internationell forskning rörande hemmasittande men även nationell forskning beträffande skolkuratorer. Vidare söktes efter forskning som berörde orsaker, konsekvenser och förebyggande arbete med och mot truancy/hemmasittande. Detta för att skapa en uppfattning för läsaren vad gäller den komplexa problematik hemmasittande ofta utgör.

Litteratursökning till denna studie har genomförts med hjälp av databasen LUBSearch och Google Scholar men även LUBcat, som är bibliotekskatalogen för Lunds Universitet.

De artiklar som används i studiens kunskapsläge är valda efter sökning med sökord såsom: truancy sweden, school, compulsory school, interventions, chronic absenteeism school, school social work, skolkurator, frånvaro, långvarig skolfrånvaro och hemmasittare.

Dessutom söktes det i första hand efter artiklar som var "peer reviewed", vilket innebär att de har granskats av ämnesexperter innan de publicerats. Detta för att kvalitetssäkra den utvalda litteraturen.

2.2 Orsaker till hemmasittande

Detta arbete går inte ut på att undersöka orsaker till hemmasittande, men för att skapa sig en helhetsbild av den mångfacetterade problematiken skolkuratorerna möter anses det vara av betydelse att sätta sig in i varför problemet uppstod från allra början. Vi finner det betydelsefullt för arbetets helhet att ha viss förståelse för vad som kan vara de vanligaste

anledningarna till hemmasittande, för i sin tur reflektera över hur man hade kunnat motarbeta detta.

I en svensk litteraturstudie av Ek & Eriksson (2013) framför författarna en kartläggning och beskrivning av den nuvarande forskningen kring orsaksfaktorer till skolvägran, skolfobi och "truancy". Det konstateras att det finns fyra underliggande faktorer som leder till långvarig skolfrånvaro: *Familje-, skol-, vänskaps- och individuella faktorer*, vilket även överensstämmer med de fynd som Karlberg et al. (2020) men också Kearney (2008) gjort angående risk- och orsaksfaktorer för långvarig frånvaro från skolan.

Familje- och vänskapsrelaterade faktorer syftar ofta på sociala aspekter. Barn är i behov av stöd och stöttning av vårdnadshavare för att kunna genomföra sin skolgång. Om föräldraansvaret sviktar är detta ofta en bidragande orsak till att ett barn redan har- eller adderar sin frånvaro i skolan. Orsakerna till vårdnadshavarens oförmåga kan exempelvis vara psykisk ohälsa, kriminalitet, våld i nära relationer eller kognitiva svårigheter (Ek & Eriksson 2013). Individfaktorer pekar på de aspekter som hör till personen. Depression, ångest och fysiska eller psykiska besvär benämns som vanliga faktorer (ibid.). En mindre del av de hemmasittande eleverna faller också under någon form av autismspektrumstörning (Karlberg et al. 2020). De bakomliggande skolfaktorer som ger upphov till att eleven inte går till skolan är bland annat att de känner sig otrygga, kränkta, att de har bristande upplevt värde för att gå (motivation) och underhålliga relationer till mentorer eller skolpersonal i övrigt (Kearney, 2008). En intressant aspekt som Friberg, Karlberg, Sundberg & Palmér (2015) men också Karlberg et. al. (2020) nämner är att en majoritet av de omotiverade studenterna (inom en svensk kontext) faktiskt känner sig ostimulerade i skolan och nödvändigtvis inte har svårigheter med vad skolan erbjuder, utan snarare raka motsatsen, finner brist på utmaningar. Enbart en liten grupp av de hemmasittande eleverna är direkt studiesvaga, och ännu mindre som har inlärningssvårigheter (ibid.).

Ek & Eriksson (2013) lyfter vidare fram att forskning kring utbredningen av *truancy* i Sverige är bristfällig men att det däremot tydligt framgår att fenomenet inte är ovanligt. De nämner även att det finns ett behov för empirisk forskning inom en svensk kontext.

2.3 Konsekvenser av hemmasittande

Att gå i skolan är av oerhörd vikt för barns akademiska, sociala och personliga utveckling. Det finns stor mängd vetenskapligt underlag som påvisar att excessiv frånvaro från skolan ger upphov till reducerat socialt engagemang, utanförskap, arbetslöshet (Hammarström & Janlert 2002). Inom ett långsiktigt perspektiv kan detta komma att ge omfattande kostnader för samhället (Karlberg, M. et. al., 2020). Framförallt oroande är konsekvenserna av den mest långvariga formen av hemmasittande, som i sin tur kan leda till ofullständiga betyg i individens grundskoleutbildning, vilket direkt bidrar till ytterligare svårigheter att inträda på arbetsmarknaden. Dominoeffekt likt kan detta i sin tur leda till socialt utanförskap, psykisk ohälsa, missbruk och kriminalitet (Wilkinson & Bost, 2016) : (Hammarström & Janlert 2002). Avseende de konsekvenser som omfattar en elev och dennes långvariga frånvaro från skolan är forskning i hög grad enig. Det fastställs klart och tydligt att längre absens från skolan, utbildning och det sociala liv som innefattar skolgången inte är bra för barn & unga.

2.4 Förebyggande åtgärder mot hemmasittande

Britten Ekstrand publicerade 2015 en sammanställning av resultat och rekommendationer av sammanlagt 155 undersökningar som berör förebyggande åtgärder i arbetet med truancy. Ekstrand menar att hemmasittarproblematik har uppmärksamats på tidigare år i Sverige och att det fortsatt är ett problem i flera olika delar av världen. Ekstrand nämner fyra huvudpunkter som hon lyfter fram gällande förebyggande åtgärder med dessa ungdomar; *Interventions in programmes, The need for structural changes, A culture for school success* och *A new research genre focusing on school*. I Ekstrands sammanställning av det resultat hon fått från flertalet strukturinriktade undersökningar kommer hon fram till att insatser där flera parter jobbar tillsammans mot samma mål är oundgängligt för ett förbättringsarbete med dessa individer. Insatser som involverar föräldrar, ungdom, skola och samhälle. Ekstrand (2015) nämner även hur forskning kring förebyggande åtgärder ofta utgår från två olika perspektiv, där "felet" ligger hos skolan eller samhället, då i form av strukturella brister såsom resursbrist eller en ovilja att anpassa sig efter individens behov. Å andra sidan finns det även forskning som betonar bristerna hos individen istället, som framhåller hur problematisk problematiken i sig är och hur svårt det är att göra något för individen. Denna typ av forskningsbidrag tar sällan hänsyn till de strukturella brister som påpekas av andra studier kring ämnet. Forskningen som nämns i detta arbete under rubriken *Orsak till hemmasittande* är exempel på den mer individinriktade typen. Även om detta arbete är mer strukturinriktat anses det fortfarande vara av vikt att lyfta båda typer av forskningsunderlag. Trots att

kunskapsläget inte är unisont gällande vem eller vad de förebyggande insatserna ska fokusera på är man i allra högsta grad eniga om att det är svårt och resurskrävande jobb. Det krävs ett stort engagemang och stora personalresurser för att få ungdomen att komma tillbaka till skolan när frånvaron utvecklats till ett stadie av hemmasittande.

2.5 Forskning kring skolkuratorn

Skolkuratorns roll på skolan och förutsättningen för skolkuratorns arbete är något som Isaksson (2014) hävdar är begränsat. Deras roll påverkas av att de har en unik positionering inom skolan som skiljer sig från kollegors mer pedagogiskt lagda perspektiv. Skolkuratorn får en oklar roll och har otydliga arbetsuppgifter, vilket innebär att det finns skilda uppfattningar från till exempel rektorer, mentorer, lärare och skolkuratorn själv gällande vad dennes arbetsuppgifter bör vara. Isaksson (ibid.) vidarebygger sitt resonemang genom att komma fram till att skolkuratorns arbete och handlingsutrymme styrs av utomstående faktorer som kuratorn själv sällan kan påverka. Detta visar att skolkuratorerna är starkt organisationsberoende, något som även Backlund (2007) instämmer med.

Faktorer som påverkar skolkuratorns arbete är tex. ekonomiska resurser. Detta kan leda till att arbetet för vissa skolkuratorer blir "akutstyrt". Isaksson (2014) beskriver detta som en konsekvens av att skolan inte har resurserna som krävs för att driva ett förebyggande socialt arbete på skolan. Detta kan i sin tur leda till att elevers problematik försämras och inte förrän problematiken har utvecklats och blivit allt mer allvarlig kopplas kuratorn in. Detta resulterar i att skolkuratorn ofta tvingas bortprioritera mindre akuta ärenden.

Backlund (2007) nämner att en av tio skolor i Sverige saknar tillgång till kurator på skolan eller genom en central resursenhet. Samtidigt har en fjärdedel av alla skolor i landet en kuratorstjänst som omfattar 25% eller mindre på skolan. Det framkommer även att ekonomiska resurser i form av skatteunderlag kan ha betydelse för skolans tillgång till elevvårdsresurser då skolor som har mycket av en resurs ofta har mycket av andra typer av resurser med (ibid.). Man kan jämföra dessa resultat med rapporten från Akademikerförbundet SSR (2019), som visade att 66% av de medverkande skolkuratorerna pressas eller tvingas bort från det förebyggande arbetet med orsak av prioriteringar till mer akuta ärenden. Det ska även tilläggas att cirka 70% av skolkuratorerna inte fullt ut hinner med sina "vanliga" arbetsuppgifter på grund av hög arbetsbelastning. Resursbristfrågan är något som kan ha kvarstått från 2007 fram till åtminstone 2019, i enlighet med dessa rapporter.

Backlund (2007) samt Isaksson (2014) påstår att skolkuratoren är en yrkesgrupp som inte är särskilt utforskad, samt att forskning överlag kring det sociala arbetet i skolan är begränsad. Även om forskningen kring ämnet skolkuratoren rent mängdmässigt är så omfattande framgår det dock tydligt att alla skolkuratorer inte har samma förutsättningar för sitt arbete. Detta påverkar direkt hemmasittaren, vars problematik kräver stora och omfattande insatser för att motarbetas.

3. Nyinstitutionell teori

I det tredje kapitlet redogörs det för nyinstitutionell teori och de relevanta begrepp för studien som denna teori omfattar, vilket förblir den teoretiska ram som arbetet antagit.

Efter intervjuerna hade utförts diskuterades val av teori. Skolkuratorernas utsagor rotade sig ofta i någon form av strukturell problematik som påverkade arbetet och insatsen man erbjöd. Dessa strukturer upplevdes vara något "ovanför" kuratorn som var svårt att påverka. Efter att ha reflekterat över den insamlade empirin föll den nyinstitutionella teorin nästan naturligt på plats. Således kommer den insamlade empirin att analyseras utifrån detta perspektiv.

Teorin belyser hur organisationer förhåller sig till sin omgivning och hur detta förhållande påverkar organisationen (Johansson 2006). Den fastställer att organisationers handlingsfrihet gentemot sin omgivning är begränsad av just institutionella strukturer (Johansson 2006) : (DiMaggio & Powell 1991). De nyinstitutionella begrepp som används i arbetet för att analysera den insamlade teorin hämtas från Linde & Svensson (2013), Johansson (2006), Grape (2006), Jönsson, Persson & Sahlin (2011), Meyer & Rowan (1977) samt DiMaggio & Powell (1991). Begreppen tillämpas sedan i denna text utifrån hur de har tolkats och blivit förstådda.

När det gäller analysen av arbetets empiriska material bör författaren vara medveten om att valda teoretiska begrepp och teori kan ha medfört begränsningar för vad som tolkas och är möjligt att tolkas. Detta har direkt betydelse för vilka resultat som har kunnat urskiljas samt vilka slutsatser som sedan har gjorts. Individ och aktörsperspektivet inom nyinstitutionell teori är enligt Linde & Svensson (2013, s.22) någorlunda begränsat då fokus ligger på det kollektiva handlandet och eftersom det saknar utrymme för handlingar, finns det vissa limitationer med det teoretiska perspektivet som även bör tas i åtanke vid användning av det teoretiska perspektivet.

3.1 Grundläggande begrepp

Den nyinstitutionella organisationsteorin växte fram i mitten av 1970-talet, härlett av organisationssociologin och skolbildning spreds teorin vidare till till Sverige och mer specifikt forskning inom socialt arbete runt 10 år senare (Johansson 2006 s.10).

För att få en helhetssyn av de resonemang som kommer göras framöver i arbetet anses det att vissa centrala begrepp inom den nyinstitutionella teorin behövs förklaras. Grundpelare inom denna skola som *Institution*, *Organisation* samt *Legitimitet* ger förutsättningar för att begripa valda begrepp inom teorin.

3.1.1 Institution

Institution är ett centralt begrepp inom nyinstitutionell teori och det finns många olika sätt att definiera begreppet på, men kärnan i begreppet är: beständighet över tid (Meyer & Rowan 1977). Människor har en tendens att skapa vanor kring saker och ting, även i samspelet med varandra. Nyinstitutionell teori menar att vanor som överlever anses efter tidens gång vara "naturliga" och vid detta skede omvandlas vanorna till en institution som därför understödjer verksamheterna där de ingår. Institutionerna erbjuder en sorts styrning och förutsägbarhet av det mänskliga handlandet (Linde & Svensson, 2013, s.12). Vidare menar författarna att institutioner ofta men inte alltid har en rumslig innebörd, en platsbestämning för vissa syften (ibid.). Skolan är en institution. Det är dit man skickar sina barn för att de ska kunna samla på sig kunskap och växa som individer, samtidigt som det ses naturligt att skicka barnen till just den platsen för det ändamålet. Detta är ett exempel på hur institutionen styr vårt beteende samtidigt som institutionen kan ha en rumslig innebörd.

3.1.2 Organisation

Institution och organisation är inom nyinstitutionell teori två olika fenomen men som hör ihop. Som tidigare nämnt kan en institution ha en rumslig innebörd. Tänker man på skolan som ett abstrakt fenomen, dess normer, regler och ramar tänker man på skolan som en institution. Tänker man däremot på en specifik skola, kanske "min egna skola" tänker man istället på en organisation (Linde & Svensson 2013, s.10-12). En organisation kan alltså utgöra en del av en institution, samtidigt som den är en egen organisation. Inom nyinstitutionell teori talar man om människobehandlande organisationer som utför "Human Service". Det är vad vi oftast refererar till som välfärdsorganisationer: det vill säga sjukhus, socialförvaltningar, skolor, biståndsorganisationer etc. Deras moraliska karaktär är unikt utmärkande för denna typ av organisation, då det är just moral som styr arbetarna i deras beslut om vem som ska få ta del av deras knapphändiga resurser. (ibid).

3.1.3 Legitimitet

Legitimitet används som begrepp med implikation att något är berättigat. Begreppet är återkommande inom nyinstitutionell teori och används för att berätta vad som rättfärdigar en organisation, organisationens effekter, resultat och funktionalitet (Meyer & Rowan 1977). Hur institutioner åstadkommer denna legitimitet är en av grundpelarna inom den nyinstitutionella skolan enligt Johansson (2006, s.20), där organisationens normer och beteenden behöver överensstämma med värderingar från omgivningen för att på så vis uppnå legitimitet. Därför drivs organisationer av en strävan att uppnå legitimitet, för att bli accepterade i samhället. Följden av detta blir att verksamheten utformas utifrån det som anses acceptabelt, för att utstå så lite kritik som möjligt av omvärlden.

Levin (2013, s.26) beskriver människobehandlande organisationer som sociala institutioner. Dessa organisationer söker och får legitimitet genom att spegla andra framgångsrika organisationer inom samma fält. Detta åstadkommer organisationerna genom att spegla liknande människobehandlande organisationer som redan anses vara framgångsrika, det vill säga organisationer som redan anses legitima. På så vis formar organisationerna varandra.

3.2 Institutionell tröghet

Jönsson, Persson & Sahlin (2011, s.15) beskriver institutioner som tröga i förhållande till förändring. Vanorna som byggs upp över tid och eventuellt blir institutioner vill gärna fortsätta vara just det, vanor. Skolan som exempel har bestående institutionella normer och strukturer som formar skolan och är väldigt konservativa. De vill gärna inte ändra på sig. Vid förändring sker det väldigt långsamt då organisationen gärna motarbetar denna, ifall den strider för mycket mot skolans normer, riktlinjer och strukturer. Förändring är fortfarande möjlig, men då återigen, måste själva förändringen bli en vana och bestå genom tid för att den ska kunna institutionaliseras (ibid. s.107). Trögheten baseras alltså på institutioners normer och (o)skrivna regler som kontrollerar institutionen. Dessa regler är skapta inom institutionen och har transformerats under en längre tid. Det är dessa strukturer inom institutionen som är svårförändrade och väldigt tidskrävande, i kombination med att organisationer motverkar alltför utmanande eller snabba förändringsprocesser, för att just bevara strukturen inom den.

3.3 Rationaliserade myter

Rationaliserade myter är ett begrepp för de institutionaliserade normer som dels styr hur en organisation ser ut, men också hur den ska agera (Meyer & Rowan 1977, s.352). När

organisationen anpassar sig till dessa förväntningar och rättar sig gentemot omgivningens krav leder det till önskad legitimitet. Ett exempel av detta lyfts av Linde & Svensson (2013, s.18) gällande rationella strukturer som upprätthålls i skolan, där kulturella och statliga normer avgör vad en skola bör och ska vara, oavsett om de är positivt för undervisningen eller elevers studieresultat. Begreppet *rationaliserade myter* kommer tolkas i denna text som allmänt kollektiva uppfattningar om organisationer, som i sin tur bekräftas av organisationen via anpassning i tex. arbetssätt eller regelverk. Detta ger legitimitet till organisationen då det anses som det "rätta" sättet att arbeta på.

3.4 Organisatoriska domän

En organisatorisk domän beskriver Grape (2006, s.53) som ett konkret verksamhetsområde där professioner samarbetar/samverkar med varandra. Denna domän kan bestå av en särskild arbetsuppgift eller ett begränsat område, där flertalet olika aktörer från skilda professioner som till exempel skolkurator och terapeut, arbetar tillsammans. De yrkesverksamma inom denna domän kommer ha olika prioriteringar, förutsättningar och logiker, parallellt som de måste samverka.

Utifrån Grapes beskrivning av organisatoriska domän används begreppet för att förklara det område där de olika aktörerna försöker samverka med varandra, trots deras olika logiker. Ett exempel är skolan och socialtjänsten som båda arbetar för barns och ungas välmående och trots att de tillhör olika fält (det pedagogiska/utbildande och socialbarnavård). Genom att studera detta organisatoriska domän möjliggörs en analys av förhållandet mellan de olika organisationerna i samverkan. Grape (2006, s.52-53) vidarebygger sitt resonemang genom att påpeka att de olika aktörerna som verkar inom denna organisatoriska domän även försöker göra anspråk på domänet. Detta innebär att de yrkesverksamma gör anspråk på arbetsuppgifter som de anser sig vara mest lämpade att utföra, som de anser sig ha mest kunskap om. Vad professionerna gör anspråk på grundar sig i deras tidigare nämnda logiker. Om samverkan fungerar väl mellan aktörerna och arbetsuppgifter blir jämt fördelade trots de anspråk som görs, råder domänkonsensus (ibid. s.60). Ifall det skulle vara så att aktörerna gör liknande domänanspråk och har en diffus ansvarsfördelning i samarbetet kan detta medföra konflikt och komplikationer som direkt försvårar samverkan, vilket kallas domänkonflikt (ibid. s. 55).

3.5 Konkurrerande logiker

Sett utifrån den nyinstitutionella teorin samverkar organisationer utifrån skilda mål, förväntningar, principer och regler. Nyinstitutionella organisationsforskare har använt begreppet "konkurrerande institutionella logiker" för att undersöka de processer som innefattar relationen mellan institutioner, organisationer och individer i ett övergripande socialt system (Grape 2006, s.51). Linde & Svensson (2013, s.111-112) bygger vidare på Grapes resonemang, och resonerar att dessa logiker utgör ett slags ramverk som anger en viss standard för vad en specifik organisation *bör* vara och göra. Så som begreppet tolkas i detta arbete, kommer det användas för att beskriva de olika logiker som ingår i den samverkan mellan aktörer verksamma inom samma organisatoriska domän: det för barn och ungas välmående.

Skola, socialtjänst och BUP strävar efter en hög grad av samverkan. Dessa organisationer kan dock ha skilda institutionella logiker; det vill säga, olika förutsättningar, regelverk, förväntningar och prioriteringar. Detta kan ge upphov till konflikter vid samverkan kring en domän, exempelvis i detta samarbete gällande barn och unga. Konflikt kan uppstå då alla tre nämnda aktörer försöker göra anspråk inom domänen, där man utgår från olika institutionella logiker. Grape (2006, s.206) menar att logikerna *konkurrerar* med varandra.

4. Metod

Under detta kapitel redogörs för val av metod, val av deltagare, tillvägagångssätt gällande datainsamling, analys, samt de forskningsetiska överväganden som gjordes i samband med studien.

4.1 Val av metod

I samband med detta examensarbete och dess syfte har vi valt att genomföra en kvalitativ undersökning. Den kvalitativ forskningsansatsen fokusera mer på ord snarare än på siffror, är ofta tolkande och beskriver sociala konstruktioner (Bryman, 2018, s.413). Bryman hävdar att kvalitativa undersökningar tenderar att anta en induktiv ansats där forskning utgår från den empiriska data man insamlar. Med denna redogörelse i åtanke antar vår studien en induktiv ansats, där valet föll på nyinstitutionell teori till grund av att den ansågs kunna tolka och komplettera vårt datamaterial på ett sätt som vi eftertraktade. Valet av kvalitativ metod gjordes då denna forskningsansats lämpar sig bättre än den kvantitativa när man försöker få klarhet i hur människor uppfattar någonting och hur de upplever sin verklighet. Kvale & Brinkmann skriver (2014, s.14) att om forskaren är intresserad av att försöka förstå människors sätt att handla, tänka eller agera bör valet falla på en kvalitativ metodik. Något som stämmer bra överens med syftet för vår studie, då vi ämnar att undersöka skolkuratorers erfarenheter av arbetet med hemmasittande elever. Kvale och Brinkmann (ibid. s.42) menar på att intervjun kan definieras som en samtalsrelation där forskaren försöker förstå den person eller de personer som hon konverserar med, vilket har varit den centrala kärnan för detta arbetet; genom att intervjua skolkuratorerna få en förståelse för hur de beskriver och upplevelser sitt arbete.

Valet av att göra semistrukturerade intervjuer gjordes väldigt tidigt i studien och grundade sig i att vi ville använda oss av temafrågor men samtidigt ge deltagande i studien friheten och flexibiliteten att transformera intervjuerna till de "territorium" de själva ansåg relevanta eller mer intressanta. Det krävdes dock viss form av struktur sett till utformandet av intervjuerna för att kunna få empiri som var jämförbar till analysdelen. För att ge utrymme för intervjupersonerna att delge egna tankar, erfarenheter och uppfattningar kring arbetet med hemmasittande elever bedöms semistrukturerade intervjuer vara en rimlig metod för att kunna besvara studiens syfte.

För att på bästa sätt utföra intervjuerna skapades en intervjuguide. Intervjuguiden är i sin tur genomförd och konstruerad för att vara var semistrukturerad, och utgår från specifika teman med övergripande frågeområden som stöd för intervjuaren. Bryman (2018, s.565-565) förespråkar användandet av intervjuguide som stöd, med förhållandevis specifika teman som skall beröras. Intervjupersonen får stor frihet att utforma svaren på sitt eget sätt. Frågorna behöver inte komma i samma ordning som i intervjuguiden utan intervjuaren kan anknyta till relevanta ämnesområde intervjupersonen tar upp.

4.2 Datainsamling

Insamlingen av data har utförts med hjälp av en kvalitativ forskningsintervju, då syftet med denna studie har varit att undersöka skolkuratorers erfarenheter med en viss målgrupp. Det ansågs att den mest lämpliga datainsamlingsmetoden var någon typ av intervjuform, mer specifikt en semistrukturerad intervjuform. Detta för att ge kuratorerna möjlighet att friare reflektera över sina svar men ändå hålla sig inom ramarna för vad som kunde tänkas vara relevant för just detta arbete. Bryman (2018, s.487) menar att denna typ av insamlingsmetod används frekvent vid forskning som intresserar sig för erfarenheter och uppfattningar. Med andra ord, vid kvalitativa undersökningar.

Den semistrukturerade intervjuformen visade sig även vara flexibel och kunde ändras inför framtida intervjuer när något intressant dök upp som tidigare varit okänt. Detta var till fördel för arbetet då intervjuguiden kunde uppdateras med bättre följdfrågor då fler intressanta ämnen uppkom med varje intervju. Den kvalitativa metoden innebär att arbetet fokuserar mer på djup snarare än bredd, vilket är passande om man ämnar att studera förståelse, erfarenheter eller uppfattningar gällande ett specifikt fenomen (Ahrne & Svensson, 2015). Metoden lämpar sig även för arbetet då den ger möjligheten för intervjupersonen att självmant välja vad denne anser vara relevant utifrån arbetets syfte och kärna. I den här undersökningen är det inte en problemformulering med frekvens i fokus, utan istället är syftet att synliggöra hur arbetet med hemmasittare uppfattas och gestaltar sig, vilket bidrog till valet av kvalitativa intervjuer som datainsamlingsmetod.

4.3 Urval

I vår kandidatuppsatsen används ett målinriktat urval, då avsikten har varit att intervjua personer som är relevanta för vår problemformulering. För att studien ska ha möjlighet att kunna nå en viss överförbarhet krävs det att informanterna har relevant information att ge i förhållande till studiens frågeställning och syfte (Ahrne & Svensson 2015, s.39). För att kunna få skolkuratorers subjektiva uppfattning kring hemmasittarproblematik faller valet självfallet på att intervjua skolkuratorer.

Vid urvalet av vilka intervjupersoner som skulle vara deltagande i studien fanns några kriterier/parametrar att utgå från. Kraven var till en början att kuratorn arbetade på en grundskola inom Malmö Stad, men efter att ha fått bristfälligt med deltagare utökades söksområdet till flertalet kommuner och län. Varför just skolkuratorer verksamma inom grundskolor valdes var eftersom grundskolans elever har skolplikt i enlighet med 7 kap §4 skollagen, medans gymnasieelever inte har det. Detta medförde ett färre antal intervjupersoner att välja ifrån. Viktigt att ha i åtanke är arbetssätten eventuellt skiljer sig åt när det gäller hur skolkuratorer arbetar med elever som har frånvaro i grundskolan-respektive i gymnasieskolan. Inga avgränsningar gjordes med hänseende till grundskolans årskurser, det vill säga att alla skolkuratorer inkluderades som arbetar på skolor med årskurs F-6, men också F-9.

Utifrån dessa urvalskriterier kompilerades en uppställning av de skolkuratorer som kunde väljas, som vi sedan kontaktade via mail. Urvalsmetoden blir således ett icke-sannolikhetsurval (Bryman, 2018 s. 243), eftersom våra intervjupersoner inte valdes ut slumpmässigt, samt att vissa av skolkuratorerna hade högre chans att bli tillfrågade om deltagande än andra (tex. via kontakter eller om deras kontaktuppgifter var mer tillgängliga). Totalt utfördes 7 stycken intervjuer. De kuratorer som valde att ställa upp på intervjun arbetade inom 4 olika kommuner.

4.4 Tillvägagångssätt

Som ett stöd vid datainsamlingen som skett genom semistrukturerade intervjuer har en intervjuguide använts (Bilaga 2). En intervjuguide arbetades fram för att dels underlätta för oss som höll i intervjuerna, men också för att säkerställa att samtalet någorlunda hölls inom ramen för studiens syfte. Utgångspunkten var att låta frågorna vara öppna för att ge deltagarna flexibilitet att utforma svaren på sitt sätt och för att få fram en viss nyans och ett

visst djup. Intervjuguiden strukturerades efter arbetets syfte: att skildra skolkuratorers erfarenheter av arbetet med hemmasittande elever.

Frågorna delades upp under åtta mindre tema: *Skolkuratorns förståelse av hemmasittaren, Det enskilda arbetet med hemmasittaren, Förutsättningar för kuratorns arbete med hemmasittaren, Skolkuratorns syn på samtal med familj och personal, Skolans förebyggande arbete, Skolan utifrån ansvar, Samverkan med andra professioner och Skolans samverkan med andra myndigheter*. Under varje tema formulerades ett antal frågor för att uppnå viss kontinuitet i intervjuerna, och dessa frågor har förankring i arbetets syfte- och frågeställningar. Det har även funnits möjlighet att ställa följdfrågor beroende på vad intervjupersonen väljer att lyfta fram. Detta stämmer överens med de råd Bryman (2018, s.413) ger angående hur en intervjuguide kan formges. Dessa områden och frågor härstammar både från tidigare forskning, uppsatsens teoretiska utgångspunkter samt syfte och frågeställningar. Några mindre justeringar gjordes av enskilda frågor genom arbetets gång då några av frågorna i guiden kompletterades med mer förklarande frågor, detta för att tydliggöra syftet för respondenterna så att empirin i sin tur sedan kunde bli jämförbar. Ett exempel på detta är den framutvecklade frågan *Hur kommer ni på skolan-/ i elevhälsoteamet fram till vad som är fungerande åtgärder för arbetet med hemmasittande elever?* Detta är ett exempel på fråga som utmynnades ur en intressant diskussion från arbetets första intervju. Detta stämmer överens med hur processen "normalt" ser ut vid utformandet av en intervjuguide, som innehåller en pilotstudie för att just kunna fånga upp nya frågeställningar eller omformuleringar av frågor (Bryman, 2018 s. 565-566). Det bör nämnas att det inte utfördes en pilotstudie för detta arbetet, något som vi i efterhand ser kritiskt på, då det hade kunnat innebära att vi upptäckte intressanta frågeställningar tidigare.

Intervjuerna genomfördes via en digital plattform som kallas ZOOM efter avtal med samtliga informanter. Anledningen till att intervjuerna genomfördes digitalt och inte fysiskt ansikte mot ansikte var då både deltagare i studien och vi som intervjuare ansåg detta smidigast och mest praktiskt. Intervjuernas varaktighet var mellan 40-55 min. Via mailkontakt har det gemensamt bestämts en tid som varit lämplig för bägge parter. Via mail har även deltagarna i studien fått ta del av ett informationsbrev (Bilaga 1) gällande arbetet, där det informerades om studiens syfte, vem som är författare till arbetet men också hur studien skulle genomföras. Under intervjuerna spelades samtalet in för att sedan kunna bearbeta materialet i efterhand, och transkribera det. Samtycke till inspelning gjordes i början av varje intervju och finns med

inspelat, efter Vetenskapsrådets (2017) forskningsetiska riktlinjer. Genom att spela in och transkribera intervjuerna blev hanteringen av materialet vid analys lättare och mer korrekt då intervjupersonernas utsagor kunde användas ordagrant. Bryman (2018, s.578) skriver att transkribering erbjuder en "andra chans" att kontrollera de intuitiva och halvt omedvetna tolkningar man gör av det människor säger under en intervju, samt att de ger oss möjlighet att upprepade gånger gå igenom intervjupersonernas svar för att kunna analysera, något som var absolut väsentligt för studien och specifikt resultatdelen.

4.5 Studiens tillförlitlighet

Enligt Kvale och Brinkmann (2014, s.295) handlar trovärdigheten i en studie om hur författarnas förförståelse har satt sin prägel på analysdelen. Författaren löper risk att påverkas av sina erfarenheter, teoretiska kunskaper samt förutfattade meningar. Därför krävs transparens i examensarbetsprocessen. Genom att tydligt beskriva studiens genomförande, samt arbetsprocessen från datainsamling till resultat försöker vi undvika bristande transparens. Något som vi fann viktigt för arbetsgången var att diskutera vår förförståelse, och hur det eventuellt kunde påverka själva arbetet. Då vi från början hade viss förförståelse kring hemmasittandeproblematik som fenomen var det av stor vikt att studien genomfördes med en så medveten öppenhet som möjligt. Förförståelsen var något som diskuterades kunde vara en faktor i tolkningen av datamaterialet, både som en fördel men även som en nackdel under intervjuerna, i analysen och tolkningsprocessen. Genom att spela in intervjumomenten fanns möjligheten att överblicka vad som sades, för att sedan kontrollera att samtalet uppfattades utifrån informanten. Genom detta förminskas sannolikheten för att feltolka tolkad empiri utifrån vår förförståelse.

Bryman (2018, s.76) nämner trovärdighet som en motsvarighet till intern validitet. Bryman menar att trovärdighet som begrepp och dess innebörd handlar om att det inte bara finns en social verklighet utan att det kan finnas många. Ifall detta antas stämma, att det finns många beskrivningar av en social verklighet, är det denna trovärdighet i forskarens beskrivning som utgör grunden för hur den sedan accepteras (eller inte) i andra människors ögon. Det är här genom transparens och konkret beskrivning som man ger en tydlig bild av hur studien har genomförts och hur resultat har åstadkommit. För att man ska kunna bedöma studiens tillförlitlighet ska man använda sig av ett granskande synsätt av alla delar i arbetet. Alla delar av forskningsprocessens ska vara tillgängliga och redovisade för, så att sedan en andra part kan användas som granskare och uppskatta kvaliteten på undersökningens pålitlighet (ibid. s.

468). Denna funktion har bland annat vår handledare haft under arbetets gång. Vidare kommer ytterligare fler individer säkerställa och bedöma vid opponeringstillfället i vilken utsträckning resultaten från studien går att styrka.

4.6 Forskningsetiska överväganden

Inför denna studie har hänsyn tagits gentemot de forskningsetiska överväganden som bör beaktas utifrån Vetenskapsrådets (2017) forskningsetiska principer. De fyra principer och grundkrav som ställs inför forskaren att förankra sitt arbete i är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. När denna studie skulle genomföras kontaktades de aktuella intervjupersonerna via mail där de initialt fick information om studiens bakgrund och syfte via ett konstruerat informationsbrev. I informationsbrevet fanns våra kontaktuppgifter men även vår handledares. Det förklarades att deltagandet var frivilligt och att medverkan kunde avbrytas vid vilken tidpunkt som helst av den deltagande intervjupersonen. Det framgick i informationsbrevet att det krävdes samtycke av den medverkande, något som även muntligen tillfrågades vid mötet. Enligt Vetenskapsrådet (ibid.) innebär ett informerat samtycke att den medverkande skall informeras om vad studiens syfte är, hur forskarna övergripande planerat studiens upplägg, samt ifall ljud- eller röstupptagning är tilltänkt att äga rum. Eftersom vårt examensarbete är skrivet under Covid-19 pandemin föreslogs digitala intervjuer för att minimera antalet fysiska kontakter. Detta medför ett större krav på att försäkra sig om att de medverkande intervjupersonerna har fått tillräckligt med information om det samtycke som skall lämnas i hänseende till att det skall vara giltigt, detta bör särskilt göras med stor tydlighet ifall samtycke skall lämnas muntligt. Samtycket måste lämnas i form av ett uttryckligt och otvetydigt uttalande, i vårt fall i början av en inspelad intervju (ibid.).

För att undvika att någon av våra intervjupersoner riskerar att eventuellt identifieras har samtliga intervjupersoner anonymiserats. Även de arbetsplatser de är verksamma på har inte namngivits. Detta har gjorts för att skydda intervjupersonernas personliga uppgifter enligt konfidentialitetskravet. Full tillgång till vårt insamlade material har enbart vi och vår handledare haft. Intervjupersonerna tydliggjordes för hur det insamlade materialet skulle senare användas, likväl som att intervjuerna skulle spelas in för att kunna transkriberas och för minska risken för missuppfattning eller bortfall av material. Det insamlade materialet, transkriberingarna och övrig information som innehåller personliga uppgifter skall efter godkänd kandidatuppsats förstöras och raderas.

5. Resultat och analys

I detta avsnitt presenteras resultatet av den analys som genomförts med förankring i det empiriska insamlade materialet. Resultatet presenteras en frågeställning i taget, med hjälp av olika teman som tagits fram genom att analysera det mest centrala delarna av de genomförda intervjuerna. Den centrala utgångspunkten för sammansättningen av både teman och analys har varit de genomgående frågeställningar i arbetet som nämnts ovan. Resultatet redovisas i sammanfattande text med citat från intervjupersonerna en frågeställning i taget. Avslutningsvis tillkommer en analys av det material som redogjorts för med förankring i teori och tidigare forskning. Med de etiska forskningsprinciperna i beaktning har intervjupersonerna anonymiserats och blivit tilldelade olika siffror (Skolkurator 1-7).

5.1 Vad har grundskolans skolkuratorer för erfarenheter av sitt individuella arbete med hemmasittare?

Nedan kommer det redogöras för det resultat som framkommit ur analysen av materialet kopplat till arbetets första frågeställning. De teman som sammanfattar detta är:

Relationer A & O och En svår uppgift.

5.1.1 Relationer A & O

Av de sju intervjuer som gjordes var samtliga skolkuratorer samstämmiga kring vad som är en fruktbar och gynnsam utgångspunkt för arbetet med elever som har en långvarig absens från skolan, och det är att etablera en bra och hållbar relation med eleven i fråga. Det framkommer av intervjupersonernas berättelser att alla relationer är avgörande för att elever ska vilja vara i skolan, trygga relationer med vuxna i skolan, relationer till skolkamrater, men även relationen med familjen anser skolkuratorerna verkar ha en bidragande roll för att öka närvaron i skolan. Utöver att eleven är i behov av förbindelser med andra individer, påstår Skolkurator 1, 2 & 4 att det krävs god kommunikation och ett bra förhållande med elevens föräldrar, för att på ett så bra sätt som möjligt kunna utforma ett stöd som är adekvat för individen. Här läggs betoning på att hjälpa föräldrarna att upprätthålla struktur och rutiner, för att på bästa sätt försöka få eleven tillbaka till skolan. Detta citat från Skolkurator 1 visar på att det inte bara är en bra relation med eleven i fråga som är av betydelse, utan också till elevens föräldrar:

“Ibland blir man som ett stöd till föräldrarna liksom, för att det är ju också en tuff situation att vara i och så tänker jag, som förälder när man inte får sitt barn till skolan. Därför är det viktigt att också vara nära föräldrarna. Och oftast så är det ju. Min erfarenhet är att det liksom finns en dubbelhet i som förälder att man dels sitter på det som de kan vara lösningen, men man har också svårt att att pressa, vilket gör att man också kan bli ett hinder” (Skolkurator 1)

Indikationen av ett fungerande förhållande till föräldrarna lyfts, dels som ett redskap i arbetet med eleven, men också för att det annars kan uppfattas som ett hinder i arbetet med att få denne till skolan. Den sammanfattande bilden av varför relationen i sin tur är en viktig utgångspunkt för just skolkuratorns direkta arbete med den hemmasittande eleven är för de anser det vara ett essentiellt verktyg för att göra skolan till en plats där eleven trivs, mår bra och känner sig trygg. En elev som mår bra och trivs av att vara i skolan kommer också i mycket högre utsträckning gå dit.

“Nej, men jag tänker som i all tid med det här socialt arbete också pedagogiskt arbete, att relationen är så otroligt viktig så att också att man måste tänka på att ge tid till att bygga relationer med de här eleverna. Det går inte att överhuvudtaget närma sig som vuxen om man inte har en god relation, så jag vill verkligen trycka lite extra på det.” (Kurator 2)

Skolkuratorns arbete mot elevers ohälsa är, om man ser det med nyinstitutionella organisationsteori glasögon, inte enbart ämnat åt att uppfylla skolkuratorns skyldighet att upprätthålla elevernas välmående i skolan, utan kan också fylla den funktion som är att tillförskaffa sig förtroende från omgivningen, det som Johansson (2006) beskriver som legitimitet. Inte minst blir eftersträvan av legitimitet aktuell när skolkuratoren behöver hävda sig mot skolans mer “dominerande” yrkesgrupper såsom lärare och rektorer, men också gentemot övriga professioner involverade i elevhälsan, då man har liknande arbetsuppgifter, perspektiv och roller. Skolkuratorns sätt att betona det relationsbyggande arbetet med de hemmasittande eleverna kan förstås utifrån Linde & Svenssons tolkning av legitimitet, då det är ett sätt att arbeta som utmärker sig specifikt för hennes yrkesgren, sina institutionella logiker. Detta är ett sätt för skolkuratoren att leva upp till de förväntningar omvärlden i form av kollegor, föräldrar och andra individer ställer på henne. Detta stämmer överens med det Johansson (2006, s. 115) förklarar gällande att om det finns en vaghet kring vad en organisation inom en organisatorisk domän gör från en annan organisation, uppstår det ett

ännu större behov av att få legitimitet från andra. Detta knyter an till det Isaksson (2014) redogör för gällande den diffusa roll och de otydliga arbetsuppgifter skolkuratorn har inom skolan. Skolkuratorernas sätt att beskriva deras direkta arbete med de hemmasittande eleverna genom relationsskapande är ett sätt att tydliggöra deras arbetsuppgifter, deras roll, men också vad som gör de legitima.

I övrigt överensstämmer skolkuratorernas beskrivning av hur man arbetar med dessa elever sett till relationsskapandet på individplan med tidigare nämnd forskning såsom Ekstrand (2015) och Kearney (2008), som hävdar att elevens relation till vuxna i skolan är av signifikant betydelse, ibland större än kamratrelationer, för att eleven inte ska få det problematiskt i skolan.

5.1.2 En svår uppgift

Det råder absolut ingen tvivlan när man sammanfattar den gemensamma opinionen bland skolkuratorerna gällande deras erfarenheter med att arbeta med elever som väldigt sällan befinner sig i skolan; det är oerhört komplicerat. Inte nog med att det är problematiskt att identifiera vad som just är orsaken till att eleven inte är i skolan, att få dit denne är en helt annan uppgift att tackla. Det som alla skolkuratorer utom en urskiljer som specifikt utmanande är bristen på tid, som illustreras i nedanstående citat på fråga gällande vad som är svårigheter i just skolkuratorns individuella arbetet med den hemmasittande eleven:

“Helt ärligt för om man ska kunna hjälpa alla elever på bästa möjliga sätt, ja, då skulle jag nog säga att brist på resurser eller brist på tid, för tiden är nog det som jag tycker är det svåra att hinna med. Och det är väl en resursfråga för att vi kanske är för få? Så att vi får alltså för många elever per person som gör att vi då inte hinner med allt” (Skolkurator 4)

Utöver att skolkuratorerna finner det problematiskt att finna tid till att dels sätta sig in i specifika fall för specifika elever men också vara skolkurator till övriga elever på skolan, finner vi fler faktorer som har en bidragande roll i att göra arbetet med hemmasittande elever svårartat. Fyra av sju skolkuratorer nämner att en del av problematiken är familjen, som ofta anses behöva ett eget stöd, där en del av arbetet med den hemmasittande eleven är att se till att familjesituationen fungerar. En annan aspekt som lyfts fram som speciellt svår är att faktiskt nå fram till eleverna, kunna kommunicera med dem trots att de inte är i skolan:

“Ibland kan det vara svårt att liksom nå fram till dem, för en del vill ju inte alls prata med någon överhuvudtaget? Hembesök till exempel hos dem för de kommer ju inte till mig, utan jag måste ju åka till dem och de svarar inte på telefon om jag försöker ringa och någon svarar inte på sms och sådana saker. Så är det för många av dem och det gäller ju liksom att alltså du är enträgen och ligger på och åker hem dit.” (Skolkurator 5)

Ett fenomen som också överensstämde med två andra skolkuratorers utsagor, insatsen av att åka hem till eleven och faktiskt försöka upprätthålla en relation och kommunikation med individen, fast denna inte var i skolan. Detta är i sin tur inte alls något som faller innanför ramarna för “normala” arbetsuppgifter sett till skolkuratorns yrkesroll, utan betraktas som att “göra det där lilla extra”. Ändå ansågs det näst intill fundamentalt för att upprätthålla kontakten för de skolkuratorer som hade varit med om liknande fall. Vidare kommenterade två av dessa skolkuratorer att bibehållandet av denna kontakt med eleven hade gått från besvärligt- till nästintill omöjligt under Covid-19 pandemin, då hembesök längre inte var aktuellt:

“Hembesök har man inte kunnat göra under Corona, och det har ställt till det.

Det är ju så att barn som just ligger i sängen hela dagarna och liksom vägrar prata med någon, det går ju inte att liksom få någon kontakt om jag inte åker dit och nästan tvingar mig på.”

(Skolkurator 5)

I stora drag stämmer skolkuratorernas beskrivning av deras arbetssituation kopplat till hemmasittaren med vad som presenterats i tidigare forskning. Enligt Ekstrand (2015) skall de förebyggande åtgärderna vara svåra att göra allomfattande, då problematiken bakom elevens frånvaro ofta består av flertalet faktorer, vilket gör arbetet med eleven komplext. Ek & Eriksson (2013) lyfter i sin studie att familjerelaterade faktorer är en vanligt förekommande anledning till långvarig skolfrånvaro och kan förklara att skolkuratorerna lyfter fram att det krävs hitta rätt stöd till familjen som en återkommande punkt i arbetet med själva eleven. Skolkuratorerna i studien håller inte med det Isaksson (2014) framför gällande otydliga arbetsuppgifter och oklar roll. Tvärt emot ansåg de sig vara klara i den roll de har på arbetsplatsen, och hävdar att de tror kollegor även skulle instämma. Däremot stämmer fyndet av brist på tid och resurser överens med Isakssons (ibid.) resonemang gällande att skolan inte har resurserna som krävs för att driva ett

förebyggande socialt arbete på skolan.

5.2 Vad har skolkuratorer för erfarenheter av skolans arbete med hemmasittare?

Nedan redogörs de resultat som framkommit ur analysen av materialet kopplat till arbetets andra frågeställning. De teman som sammanfattar denna frågeställning är:

Resurser, Tidiga insatser & Att misslyckas

5.2.1 Resurser

Något som alla skolkuratorer i studien lyfte mer än en gång var resurser, och inte bara i vilken bemärkelse som helst utan *bristen* på resurser. Bristfällighet i form av tid, pengar, kunskap och huvuden (det vill säga personalknapphet) sammanfattar de punkter som det samtalandes om när ämnet resurser diskuterades under intervjuerna. Bristen på tid utpekades som speciellt svårhanterligt, inte minst i kombination med att försöka ge adekvat hjälp till en elev som enligt skolkuratorerna anses behöva stora mängder stöd, och därför också mycket tid. Kombinationen av att arbeta förebyggande, individuellt, gå på möten, vara hundratals elever till hands, prata med föräldrar och samverka med andra yrkesprofessioner tar upp stora delar av skolkuratorns arbetsvardag:

“Låter lite kanske svävande detta så, men jag tror att alla skolor behöver mer resurser. Helt ärligt för att man ska kunna hjälpa alla elever på bästa möjliga sätt, så ja, det skulle jag nog säga att brist på resurser eller brist på tid, för tiden är nog det som jag tycker är det svåra att hinna med.” (Skolkurator 4)

Undersöker man denna fråga vidare landar många av skolkuratorerna i att tidsbristen är en direkt följd av att det är för lite personal som arbetar på skolan - och mer noterbart personal med kunskap om sådan här problematik. Följden av att vara för få som arbetar gör arbetsbördan och ansvaret större bland den involverade personalen i ett hemmasittarärende, vilket skolkuratorerna anser ger upphov till tidspress. Fyra av sju skolkuratorer i undersökningen ansåg att otillräckligheten av resurser var en direkt fråga om personalbrist, där två av dessa lyfte fram att elever med långvarig skolfrånvaro behövde individuella specialanpassningar i skolan, något man rent logistiskt hade stora svårigheter att klara av utan att tillsätta fler anställda. Kunskap är även något som lyfts fram av två skolkuratorer i relation

till resurser - då i den mening att det finns en kunskapslucka som behövs fyllas, speciellt i de ärende som gäller hemmasittande elever. De påstår att det finns en avsaknad av kunskaper, inte bara hos skolpersonal men också utifrån sig själva som skolkuratorer kring ämnet hemmasittare. Bristen på kunskap kunde förklaras vidare i knapphet av forskning och beprövade metoder kopplat till dessa elever, vilket i sin tur skapade tveksamheter kring hur man på bästa sätt skulle bemöta sådan problematik. Nedan kommer ett citat efter fråga om skolkuratoren ansåg att skolan hade tillräckligt med resurser för att kunna hjälpa hemmasittande elever:

“Nej, det tycker jag inte. Jag tycker att det saknas galet mycket kunskap alltså kring just problematiken i sig. Eller så kan det vara jag som är lite halvt dåligt insatt, men jag tänker att det som finns, har jag fått ... Alltså mycket kanske så här nationell sammanställning och så vidare saknas kring just frånvaroproblematiken i sig, liksom över hela Sverige.”

(Skolkurator 3)

Ett sätt att förklara hur skolan väljer att förvalta sina resurser är genom det nyinstitutionella perspektivet och begreppet konkurrerande logiker. Likt Grape (2006) beskriver så är organisationer omgivna av olika institutionella logiker. Dessa logiker kan betraktas som ramarna för en organisation som definierar vad en organisation bör göra, eller inte bör göra. Skolkuratoren befinner sig i en speciell situation som en del av organisationen skola, men samtidigt utgör hon en egen unik position och upprätthåller därför egna logiker vilket ibland inte överensstämmer med skolan. Ett exempel på hur detta ter sig är i hur man betraktar att resurser skall användas och distribueras, till exempel i ärende som rör en hemmasittande elev. Man får inte glömma att skolans primära funktion är pedagogisk, och detta motiverar skolans arbetssätt. Skolans institutionella logik särskiljer sig här från skolkuratorns, och det uppstår en situation där de involverade logikerna krockar. Detta kan leda till att det hälsofrämjande och förebyggande arbetet blir åsidosatt, då det viktigaste inom skolan anses vara den pedagogiska undervisningen (ur nyinstitutionella glasögon, då det är omvärldens åsikt). Utifrån de sammanställda intervjuerna finner vi att skolkuratorerna ställer sig kritiskt till resursfrågan, men inte vad gäller skolans fördelning av dessa, utan snarare mot samhällets portionering av resurser till skolorna. Detta kan återigen förstås utifrån skolkuratorns institutionella logik, dels utifrån skolan och dels utifrån sin yrkesposition, då hon inte anses ha tillräckligt med tid, pengar eller kunskap för att på bästa

sätt bemöta problematiken. Denna uppfattning kring strukturella brister som kuratorerna har är även i linje med den utgångspunkt som viss forskning kring truancy har (Ekstrand 2015).

5.2.2 Tidiga insatser

Det finns en gemensam uppfattning bland de deltagande i studien gällande vad som är viktigt för att kunna tackla en frånvaroproblematik bland eleverna på skolan och det är genom tidiga insatser:

“Alltså, jag tror det svåra är att vänta för länge så att säga, för det här finns ju det forskning på, att ju tidigare vi kommer in det så alltså, desto lättare är det att jobba och desto bättre prognos är det, så att säga, framåt.” (Skolkurator 7)

Genom att i ett tidigt stadie uppmärksamma och uppfölja ströfrånvaro, längre absensperioder och försämrad prestation sett till skoluppgifter och prov menar fem av sju skolkuratorer att man lägger grunden för ett bra förebyggande arbete med elever som håller på att utveckla en mer problematisk frånvaro. Till sin hjälp för att fånga upp dessa elever i tid arbetar man ofta med kommunala riktlinjer som skolorna sedan implementerar i sin verksamhet. Dessa benämns som frånvarostegar eller frånvarotrappor och är ett redskap fyra av sju skolkuratorer lyfter fram som ett hjälpmedel skolorna har i arbetet med att motarbeta frånvaro. Nedan ett citat från en skolkurator som arbetar inom Malmö Stad:

“Och vi har ju liksom typ en frånvarotrappa vilket gör ju att redan från början, alltså när frånvaron kommer över 15%, så börjar man ju göra insatser.” (Skolkurator 1)

Vidare påpekar Skolkurator 1, 2 & 5 att lärare och specifikt mentorer har en central roll i att rapportera vidare till elevhälsan, skolkuratoren och rektorn ifall frånvaron skulle överstiga en viss procent, då mentorerna har ett större övergripande ansvar över vissa individer. Samtidigt som mentorerna träffar eleverna i högre utsträckning anser skolkuratorerna att chansen är högre för mentorn att i ett tidigare stadie uppmärksamma ohälsa - som av samtliga skolkuratorer anses vara en starkt bidragande faktor till långvariga uppehåll från skolan. En kommun stack ut lite extra sett till hur man arbetade mot frånvaro - speciellt i den bemärkelse som gäller tidiga insatser. Inom kommunen fanns en central elevhälsa, med skolsköterskor, skolpsykologer, skolkuratorer, och specialpedagoger som arbetade med flertalet skolor, gemensamt. Redan från förskoleålder började man kolla på mönster som

kunde ge upphov till frånvaro - för att just ingripa så tidigt som möjligt med adekvata insatser
- en metod som skolkuratoren inom denna kommun satte betoning på:

“Så att säga alltså framgångsfaktorn är att försöka upptäcka det här så tidigt som möjligt, och när är det då? Det är i förskoleålder, och då handlar det mer om etablerade familjemönster så att man kanske har lite bristande föräldraskap eller så har de själva haft ett mönster av att inte tycker det är superviktigt med närvaro, de ser kanske inte riktigt poängen med förskolan och kommer och går och kommer försent, kan inte hålla på tider och man kanske själva har lite bekymmer och så. Och då går det ju identifiera de här barnen som snabbt kommer in i ett sådant mönster redan så tidigt.“
(Skolkurator 7)

Sett ur ett nyinstitutionellt perspektiv kan legitimitet vara en stor faktor i att skolan uppmuntrar tidiga insatser vid frånvaroproblematik. Det förväntas av skolan att uppmärksamma behov som elever har, något som skolkuratorerna också påpekar. Vi kan koppla detta till hur Meyer & Rowan (1977) beskriver legitimitetsbegreppet, hur det rättfärdigar en organisation, dess effekter, resultat och funktioner. Lyckas inte skolan och de yrkesverksamma inom denna organisation göra detta förlorar de delar av sin legitimitet och sitt handlingsutrymme i att hjälpa elever, specifikt de som räknas som hemmasittande. Baserat på dessa förväntningar skolan har på sig att uppmärksamma frånvaroproblematik tidigt, måste skolan och de professionella därför också upprätthålla denna föreställning, då ifall de missköter detta finns det en risk av kritik från samhället (Johansson, 2006).

Skolkuratorernas utsagor kring tidiga insatser och hur det är en viktig nyckel till att motverka frånvaro och dess negativa utveckling är något som helt stämmer överens med de forskningsresultat både Ekstrand (2015) och Ek & Eriksson (2013) pekar på gällande åtgärder mot frånvaro, att snabbt och tidigt agera, vilket kan innebära att en mer systematisk bedömning av elevens situation och åtgärdande insatser kan i god tid tillämpas.

5.2.3 Att misslyckas

Vad händer när skolan fallerar i att få en elev som är hemmasittande tillbaka till skolan? Efter att ha sammanställt svaren från intervjuerna konstateras det att när skolan misslyckas med att få elever till skolan, när åtgärder eller anpassningar inte fungerar, så händer faktiskt inte så mycket. Sammanfattningsvis ges förklaringen att när alla tänkbara lösningar har prövats, alla metoder försökts, är det inte mycket mer skolan kan göra utöver den hjälp man erbjuder. Det inkluderar även samarbete med andra aktörer och myndigheter för att främja

elevens närvaro i skolan. Skolkurator 4 säger att det som egentligen händer när skolan och andra instanser faller kort i att få eleven till skolan är att det framförallt resulterar i ofullständiga betyg, samt att eleven riskerar att inte komma in på en gymnasieskola. Skolkurator 2 menar att eleven förlorar ännu fler kompisar och relationer i skolan, något skolkuratoren tror har stor inverkan på den psykiska hälsan. Samtliga skolkuratorer ansåg att deras skolor sträckte sig så långt de kunde i att försöka öka elevens närvaro och alla hade uppfattningen om att deras skolorna kunde ge/erbjuda adekvat stöd till ett ärende som gäller en hemmasittande elev. Det framkom även att fyra av sju skolkuratorer förklarade att de inte tror att skolor generellt kan erbjuda stöd på ett sätt som motsvarar den hjälp en hemmasittande elev behöver. Nedan ett svar från Skolkurator 4 under diskussionen kring vad man gör vid sådana tillfällen där man inte lyckas ge adekvat stöd:

“Ja vad som händer är att det är ju som så att eleven inte går ut med några betyg och inte kommer in på gymnasiet. Men jag tycker alltid man ska vara självkritisk när det händer. För i skolan så är det rätt så svårt att uppnå betyg. Så har vi gjort vad vi kunde?”

Hänger detta på oss? Och jag skulle säga att i många fall så kanske man har agerat för sent? Eller vi kanske har gjort fel saker vid fel tillfälle men det är också så att ibland har vi inte kunnat göra någonting för att elevens mående har varit så pass dåligt så att det har varit en omöjlighet att på något sätt göra annorlunda. Och i de fallen skulle jag säga, och de är inte jättemånga där, men då tänker jag att vi nog har vridit och vänt på det mesta och ska gjort speciallösningar i form av hemundervisning, distansundervisning, robot finns att tillgå till och med, eller har vi anpassat så att eleven kanske inte behöver vara med sin övriga klass. Alltså då har man gjort nästan allt, men jag tror alltid att det är viktigt att rannsaka det. Och vara lite självkritisk kring om vi verkligen gjort allt vi kunde” (Skolkurator 4)

På fråga ifall ett “misslyckat” ärende med en elev som har en långvarig skolfrånvaro utvärderades efterhand svarade enbart en skolkurator ‘ja’. Resterande hade inte någon direkt utvärdering efter ett sådant fall, men tre skolkuratorer nämnde att det “såklart talades om mellan personal”. Dessa tre skolkuratorer nämnde att det borde göras en ordentligt utvärdering för att få reda på vad som kunde göras bättre, och vad som faktiskt funkade till viss del. Noterbart är att fyra av sju skolkuratorer pekar på att det är direkt ovanligt med fall där skolan helt och hållet inte alls lyckas med några åtgärder, men att det ändå har hänt/kan hända. Men skolorna lyckas i de flesta fall, det håller majoriteten av skolkuratorerna med om, men alla fall lyckas man inte med. Nedan kommer ett citat som påvisar hur förbättring gestaltas sig:

“Ja, hon är väl den som har störst problematik just nu också då hon har autism och inte har kunnat gå egentligen i skolan på hela mellanstadiet utan sin mamma och nu kan hon göra det i ungefär en timme.” (Skolkurator 2)

Skolan är en institution som är beroende av omgivningen, och det krävs att verksamheten anpassar sig till de rådande normer som samhället vill att de anpassar sig emot för att erhålla legitimitet (Johansson, 2006). Denna tankegång enligt den nyinstitutionella skolan leder till att skolan förhåller sig till omgivningen även i vilka arbetssätt som utövas, även ifall de inte är de bästa eller mest effektiva. Med hjälp av begrepp som institutionell tröghet och rationaliserade myter kan man ge en förklaringsmodell till varför skolan väljer att arbeta med hemmasittande elever på vissa bestämda sätt. Meyer & Rowan (1977) hävdar att det organisationen gör för att leva upp till de förväntningar organisationen har på sig benämns som rationaliserade myter och dessa myter inkorporeras in i organisationens struktur. Det som är problematiskt med de rationaliserade myterna är att de inte med nödvändighet är det mest effektiva eller bästa rent praktiskt men organisationer upprätthåller i så fall illusionen av att myterna fungerar eftersom de vill behålla eller öka sin legitimitet. Detta kan förklara hur det hälsofrämjande och förebyggande arbetet blir åsidosatt, då det viktigaste inom skolan anses vara den pedagogiska undervisningen. När skolan har gjort sitt yttersta i ärende som rör långvarig skolfrånvaro, kan man tolka detta ur nyinstitutionella glasögon som att det inte krävs att skolan gör mer, då skolan enbart behöver svara upp till de förväntningar den har på sig som institution och organisation. Processen att bryta sig ur detta tankesätt är en oerhört lång sådan, och inte nödvändigtvis något skolan vill göra. Svårigheter med att förändra offentliga verksamheter redogör Jönsson, Persson & Sahlin (2011) för, och beskriver institutioner som tröga med bakgrund till deras bundenhet av det arbetssätt som är och alltid varit rådande. “Trögheten” har som förankring den historia som en institution har, som sedan länge skapat ett sätt att jobba på. Detta skapar i sin tur en kontroll och säkerhet för institutionen. Mycket liknande skapas också en institutionell identitet, då institutionen delar gemensamma värderingar och uppfattningar som bygger på den tradition och historia institutionen har. Detta gör förändringsarbetet mycket problematiskt och kan hjälpa oss att förstå varför skolorna inte gör mer än förväntat för eleven, dels för att det inte behövs för att erhålla legitimitet, men också för att omställningen av metodiker, processer men framförallt institutionella logiker är något som tar lång tid och är väldigt utmanande för institutionen i sig. Paralleller kan dras till den forskning Backlund (2007) påvisar i sin avhandling angående hur skolkurators påverkningssmögjligheter influeras negativt av dessa vanor, då andra

professioner har företräde inom skolan. Detta påverkar skolkuratorns jurisdiktion negativt, och därför också möjligheter att genomföra det hälsofrämjande och förebyggande arbetet i skolan.

Liknande paralleller kan dras till tidigare forskning som både Isaksson (2014) och Backlund (2007) pekat på; gällande att skolkuratorerna har en perifer position på skolan och är omhändertagna av mer dominanta professioner på arenan. Backlund (2007) menar att detta kan vi förstå utifrån att skolkuratorn saknar egna specifika arbetsuppgifter för dennes roll. När det finns en otydlighet i vad som avgränsar skolkuratorns ingripande från andras blir skolkuratorn mer beroende av att få legitimitet från andra.

Skolkuratorerna i studien ser inte lika kritiskt på ett misslyckad hemmasittarärende såsom tex Janlert & Hammaström (2002) eller Wilkinson & Bost (2016) redogör för gällande konsekvenserna av långvarig skolfrånvaro, men slutsatser kan inte dras då det empiriska materialet som införskaffades från intervjuerna inte berörde detta ämne tillräckligt. En skolkurator nämnde ofullständiga betyg och eventuell arbetslöshet som långsiktig följd av hemmasittande, övriga skolkuratorer diskuterade inte ämnet.

5.3 Vad har skolkuratorer för erfarenheter av samverkan med andra aktörer i arbetet med hemmasittare?

Nedan kommer det redogöras för det resultat som framkommit ur analysen av material kopplat till arbetets sista frågeställning. De teman som sammanfattar detta är: *Samverkan - hjälpa eller stjälpa? & Skolkuratorn som spindel i nätet.*

5.3.1 Samverkan - hjälpa eller stjälpa?

För att på bästa sätt kunna hjälpa en hemmasittande elev anser skolkuratorerna i denna studie att det ofta behövs, eller är fördelaktigt, att andra aktörer kopplas in i ärendet. Samtidigt finner vi erfarenheter från de intervjuade att samverkan i själva verket kunde vara kontraproduktivt och något som snarare satte käppar i hjulet.

Denna dubbelhet i att se samarbetet med andra yrkesprofessioner som nyckeln till att göra framsteg, men samtidigt ibland som ett hinder, illustreras i nedanstående två citat av samma skolkurator:

“En del av de här SIP-mötena det känner man, det här är riktigt bra. Man tar olika ansvarsområden, man följer upp. Vad funkar, vad funkar inte? Just det här med skolsituationen, jag tycker ofta att man lyckas få bort den här pressen att leverera...” (Skolkurator 6)

[och på frågan ifall samverkansmötena brukar fungera bra]:

“... Nej, det skulle jag inte vilja säga faktiskt. Jag tycker det är ganska skralt och speciellt BUP tycker jag är jättesvåra att jobba med. Ibland har man lust att säga till en ungdom, att hjälpa dem att skriva en remiss. Jag säger inte, men man har lust att säga: ‘men säg inte att ni har en bra kuratorskontakt’ för då nästan lägger dem tillbaka bollen. Då tycker dem ‘om du har en samtalskontakt, det är bra, då tar vi hand om en annan’. Det står för att de är över.

Ja, jag var med om ett möte. Ett SIP-möte, där satt ju BUP som är, kan man säga första linjen och går nästan och försökte ducka på den här ungdomarna för att de är väl överbelastade...” (Skolkurator 6)

Detta påstående var inte något som enbart var unikt för Skolkurator 6, utan Skolkurator 1, 2, 4 & 5 hade även de liknande berättelser. Samverkan i ett fall som rörde en hemmasittande elev förklarades av skolkuratorerna som nödvändigt för att kunna bemöta den komplexa problematik ett sådant ärende medförde. BUP, socialtjänst, specialpedagoger, habilitering och vårdnadshavare beskrevs som de vanligaste parterna som medverkade i denna samverkan. De olika involverade parterna träffades på SIP-möten där man konstruerade en plan för hur man på bästa sätt skulle kunna hjälpa ungdomen, med specifikt fokus på att få ungdomen till skolan och må bättre. Fem av sju skolkuratorer lyfte klagörandet kring ansvarsfördelning som en viktig faktor i ett samverkansmöte - vilket påstods göra arbetet mer strukturerat för att optimera en stöttande insats. Fyra av sju skolkuratorer nämner den samlade kompetensen som en fördel, att de olika professionsgrupperna tillsätter nya perspektiv på hur man kan hjälpa, men också genom att tex. erbjuda insatser från deras respektive verksamheter. En skolkurator nämnde att man håller på att implementera en modell där socialtjänst, skola, BUP och andra aktörer som arbetar med insatser för barn och unga opererar med en gemensam “mall”:

“En modell som håller på att spridas med raketfart i flera länder, bland annat i Sverige, som handlar om samverkansprocessen kring barn som är hemmasittare, men också de som lider av ohälsa av olika slag. Det är bland annat en utredningsmall som alla har, även BUP och socialtjänst man hade liksom alla samma mall, som består av någon form av hjul som gör att alla pratar ur samma termer. Vad är det för

‘tårtbit’ som behöver fyllas på? Och det är verkligen samverkan på väldigt hög nivå, när alla; socialtjänst, skola, BUP och kanske polis alla liksom bestämmer sig för att ha samma språk eller samma utredningsmall eller samma syn.” (Skolkurator 7)

Trots att samverkan enligt de intervjuade skolkuratorerna är direkt väsentligt för att på ett så bra sätt som möjligt möta den komplexa problembild en hemmasittare ofta har, anser majoriteten av de intervjuade att samverkan med andra aktörer ibland kan vara kontraproduktivt, och istället hämma själva arbetsprocessen med eleven. Något som lyftes upp som annars positivt - ansvarsfördelningen och hur denna kunde struktureras upp, benämns istället som orsaken till att samverkan inte fungerar, och hur det kan ligga till grund för att eleven “hamnar mellan stolarna”. Skolkurator 4 nämner att detta är något som löper större risk för att inträffa när de olika aktörerna som samverkar “lägger över ansvaret på varandra”. Anledningen till att det blir så enligt skolkuratorerna är för att man har olika sätt att se på vad individen behöver för typ av stöd, vilket gör att man kan anse att individen och dess problematik “lutar” mer åt ett professionshåll eller verksamhetsområde. Två skolkuratorer pekar på att det kan finnas bakomliggande ekonomiska motiv till att man lägger över ansvaret hos någon annan professionsgrupp. De hävdar att en fråga som kan vara påverkande i samverkansmöten som SIP, är vilka insatser som bör göras och vem som då ska utföra dessa. Det kan då uppstå situationer enligt skolkuratorerna där “bättre” lösningar kan väljas bort, eller att det blir en suboptimal ansvarsfördelning på grund av resurssparande:

Vi kommer inte ifrån vem som ska betala vad. Men när inte pengar är det viktigaste och alla tänker ‘jag vill göra vad vi kan för att det ska bli så bra som möjligt för eleven’, då har vi en bra samverkan. (Skolkurator 4)

[på följdfråga om det kan finnas ekonomiska motiv mot att ansvarsfördelningen blir felfördelad]:

Alltså det är inte uttalat, det kan vara känsla, men ibland kanske vi känner ett behov av att eleven kanske behöver vara i kontakt med socialtjänsten eller familjen behöver det medan socialtjänsten inte anser att det finns ett behov för de tycker inte att det är deras ansvar, utan de tycker att det är vårt ansvar. Vårt uppdrag är inte riktat mot föräldrarna på det sättet som till exempel socialtjänsten

har och kan utföra. Men vi har ju inte de resurserna att till exempel sätta in familjebehandling, så där hamnar vi i sådana problem. (Skolkurator 6)

I detta arbete ansåg de intervjuade att SIP-möten gav berörda parter, såsom; socialtjänst, BUP, specialpedagoger, mentorer och föräldrar möjligheter till en ömsesidig samverkansform som hjälpte till att komma överens om gemensamma mål. Enligt nyinstitutionell teori skapas en organisatorisk domän för att underlätta samverkan mellan organisationer. Utifrån intervjuerna kan vi med hjälp av Grape (2006) göra tolkningen att organisatoriska domäner skapas när skola, socialtjänst och BUP, ska samverka kring ett ärende som gäller en hemmasittande elev. Organisatoriska domäner skapas på grund av ett specifikt tema med specifik målsättning, vilket utifrån vårt resultat är att jobba för elevens välmående och närvaro i skolan. De involverade aktörerna i ett organisatoriskt domän har liknande uppdrag och mål (DiMaggio & Powell 1991), de arbetar för att tillgodose ungdomars välbefinnande. Inom denna domän utgår de olika professionerna utifrån att utforma arbetsuppgifter och insatser som de anser vara lämpliga för det gemensamma målet. När skolkuratorerna pekar på att samverkan fungerar, när det finns en vilja att komma överens och man delar upp ansvaret gemensamt mellan involverade parter uppstår domänkonsensus enligt Grape (2006), när organisationerna visar hänsyn till varandra och kommer överens om vad som ska göras i samverkan. När de professionella är samstämda så underlättar detta även för ungdomen samarbetsmässigt i form av att alla är eniga och det finns ett tydligt mål. Genom att skapa förståelse för varandras logiker och uppnå en kollektiv bas av kunskap blir det alltså lättare att samarbeta, något som överensstämmer med vad Grape (ibid.) gör gällande för domänkonsensus. Vi ser ett typexempel av detta när Skolkurator 7 nämner att man inom kommunen håller på att implementera en gemensam mall för just alla aktörer som är involverade i ett ärende gällande en ungdom med tex. hemmasittarproblematik. Genom att skapa förutsättningar för en gemensam kunskapsbas kan samverkan frodas där institutionella logiker förstås av varandra, och domänkonsensus råder.

Att skolkuratorerna i detta arbete uttrycker att samverkan med andra externa aktörer snarare förhindrar arbetsprocessen i ett ärende som gäller en hemmasittande elev än att hjälpa den, kan förklaras utifrån Grape's (2006) beskrivning av institutionella logiker, och mer specifikt konkurrerande logiker. Utifrån de olika professionernas institutionella logiker går det att förstå att professionella med förankring i sina organisationer tolkar, samt utgår ifrån olika

prioriteringar, regelverk och riktlinjer, vilket direkt medför en direkt konflikt, eller konkurrenssituation. Det kan innebära att de professionella kan undgå ansvaret och kraven på det legitima ansvaret en sådan här uppgift kräver. Trots att de opererar inom samma organisatoriska domän kan man förstå med hjälp av Grapes beskrivning av konkurrerande logiker hur situationer där dessa förväntningar, önskemål och prioriteringar kolliderar med varandra, och det uppstår en situation som snarare hämmar samverkansprocessen.

Ett exempel som lyfts ut flertalet gånger i intervjuerna är hur man lägger över ansvaret på varandra i samverkansmöten som tex. SIP. Skolkurator 4 nämner att osammstämmigheten i vem som skall utföra insatser (och därför vem som ska stå för kostnaden) är en faktor som bidrar till ett dysfunktionellt samarbete, något som även överensstämmer med det Grape (ibid.) påstår gällande tillgångar och resurser som ligger i förgrunden kring vilka anspråk aktörerna gör, och därför även ger upphov till domänkonflikt. Motstridighet i vilka resurser och insatser som bör tillämpas i ett hemmasittarärende kan återigen härledas till de konkurrerande logikerna mellan organisationerna/professionerna.

Dessa fynden stämmer även till viss del med problematisk samverkan som Backlund (2007) rör i sin avhandling, där hon menar att samverkan mellan andra samhällsorgan och yrkesprofessioner ofta kan vara problematiskt. Professionerna jobbar ofta efter en "pusselideologi". Man undviker att kliva in i någon annans verksamhetsområde, men samtidigt blir det svårt att veta var gränserna går för varje profession.

5.3.2 Skolkuratoren som spindel i nätet

Det framgår av intervjuerna att erfarenhetsmässigt antar skolkuratoren en roll som liknar den av en organisatör eller samordnare. Sex av sju skolkuratorer nämner att det är de som huvudsakligen har ansvar för att hålla i den kontakt som uppstår med externa aktörer i ärende som kräver detta, där uppdrag som rör en hemmasittande elev inkluderas. Den sammanfattande bilden av hur detta beskrivs är: mail eller telefonkontakt med de andra involverade aktörerna, där skolkuratoren sammankallar till samverkansmöten och skolkuratoren fungerar som länk mellan elev, skola och yttre aktörer, såsom BUP, socialtjänst eller habilitering.

"Ja, det kan ju vara att jag är sammankallare till möte till exempel, eller att jag går på mötena och då

rådgör man ju det tillsammans med rektorn och mentor. SIP-möten bland annat. Ja, det är väl de den rollen man har, och telefonsamtal med de olika instanserna kring situationer som har uppstått eller varit eller så. Ibland kan jag också behöva ringa och rådgöra och så.” (Skolkurator 2)

Rollfunktionen som länk mellan skola, elev, familj och utomstående aktörer förklaras av Skolkurator 4 & 7 som viktig, mestadels för att verkligen samla ihop alla involverade parter på samma plats (eller digitala plattform) vid samma tillfälle. Kommunikationen är viktig för ett så välfungerande samarbete och “rollen som samordnare skall inte underskattas”. Tre av sju skolkuratorer lyfter även att man fyller en betydelsefull funktion över att hålla en kontinuerlig kontakt med föräldrarna och vara en sorts medlare mellan övriga professionsgrupper och vårdnadshavare, de upplever att detta medför en stöttande funktion för föräldrarna:

“Jag kan vara liksom en stödperson i möten med mellan mentor och föräldrar som så. Men sen har jag väldigt mycket individuell kontakt med föräldrar till de här eleverna. Och då är det liksom mycket telefonsamtal, så då blir det liksom en coachande roll gentemot föräldrarna. Jag stödjer dem i föräldraskapet och i förståelsen av problematiken.” (Skolkurator 2)

I detta arbete ansåg de intervjuade att SIP-möten gav berörda parter, såsom; socialtjänst, BUP, specialpedagoger, mentorer och föräldrar möjligheter till en ömsesidig samverkansform som hjälpte till att komma överens om gemensamma mål. Med hjälp av begreppet organisatoriska domän kan man förklara själva sambandet med samverkan. De har liknande uppdrag och mål, de arbetar för att tillgodose ungdomars välbefinnande (DiMaggio & Powell 1991). Inom detta organisatoriska domän utgår de olika professionerna utifrån att utforma arbetsuppgifter och insatser som de anser vara lämpliga för det gemensamma målet, att tillgodose de behov eleven behöver för att må bättre och gå i skolan. Detta binder an till det Johansson (2006) redogör för gällande det verksamhetsdomän som organisationer är delaktiga i gemensamt för att samverka. När skolkuratorerna pekar på att samverkan fungerar, när det finns en vilja att komma överens och man delar upp ansvaret gemensamt mellan involverade parter uppstår domänkonsensus enligt Johansson (ibid.) Genom att skapa förståelse för varandras logiker och uppnå en kollektiv bas av kunskap blir det alltså lättare att samarbeta. Skolkuratorns sätt att vara “spindel i nätet”, ta kontakt med involverade aktörer och myndigheter kan förklaras som viljan av ett fungerande samarbete och viljan av att uppnå domänkonsensus. Skolkuratoren anser sig mest lämpad att utföra dessa arbetsuppgifter som organisatör och

samordnare i hemmasittarärende, och tar därför anspråk på dessa arbetsuppgifter, i enlighet med Grape (2006).

6. Diskussion

Det sista och avslutande kapitlet innehåller en sammanfattande diskussion av resultatet, teorin i förhållande till studien, samt lite avslutande tankar gällande framtida forskning.

Studien har haft som ändamål att undersöka skolkuratorers erfarenheter av arbetet med hemmasittande elever från tre olika synhåll; det individuella arbetet med eleven, skolans arbete med eleven, men också skolkuratorns upplevelse av samverkan med andra externa aktörer i ärende gällande hemmasittande ungdomar. Diskussionen kommer föras med hjälp av dessa utgångspunkter.

6.1 Diskussion av skolkuratorns erfarenheter av det enskilda arbetet med hemmasittaren

Syftet har förutom att belysa läsaren om hemmasittarproblematik ur skolkuratorns perspektiv, även varit att skapa förståelse för vad som karakteriserar skolkuratorns roll inom ramen för det närvarofrämjande arbetet. Studien visar att skolkuratorernas erfarenheter inte särskiljer sig särskilt mycket i studiens första frågeställning gällande det enskilda arbetet med eleven. Relationsbyggande, motivationshöjande och tidigt uppmärksammande av frånvaro anser skolkuratorerna utgör mestadelen av det enskilda arbetet med den hemmasittande eleven. Trots enigheten i hur man bör arbeta hävdar samtliga att det är en svår målgrupp att hjälpa, den komplexa problematiks bilden i kombination med skolkuratorernas känsla av brist på tid av att arbeta hälsofrämjande, akutstyrt och med individuella fall ger upphov till en svårlöslig uppgift. Överlag är skolkuratorerna nöjda med hur de betraktar just sitt arbete i hemmasittarärende men tycker det är väldigt svårt att göra framsteg med eleven i fråga.

Tre av sju skolkuratorer betonade bristen på kunskap gällande hur man skulle arbeta med denna målgrupp. Tidigare forskning likt Ekstrand (2015) och Karlberg et al. (2020) pekar på vetenskapliga studier på ämnet är bristfälliga, något som även författarna för detta arbete instämmer med. Avsaknaden av evidensbaserat underlag gällande hur man bör arbeta med målgruppen bör anses bekymmersamt, men samtidigt förståeligt då det är svårt att hitta en allomfattande lösning till en problematik så mångfacetterad som den hemmasittande eleven ofta lider av. Som hjälp för skolkuratorerna att tackla sådana här ärende kanske någon form av forum för skolkuratorer hade varit gynnsamt. Denna idé härstammar dels från de många kuratorernas olika metoder och framgångsrecept, men också från en av skolkuratorerna som arbetade med en central elevhälsa i kommunen som gav expertis, rådgivning och stöd till flertalet skolor runt i kommunen. Det finns i nuläget ingen typ av nationellt samarbete mellan

skolkuratorer, ett forum på nationell nivå där kuratorer kan dela med sig av sina erfarenheter och framgångsmetoder till andra skolor/kuratorer hade kunnat vara fruktbart. Detta hade kanske varit ett steg i det evidensbaserade arbetet med denna målgrupp?

6.2 Diskussion av skolkuratorns erfarenheter av skolans arbete med hemmasittare

Generellt är det en positiv bild som framställs av skolans arbete med den hemmasittande eleven, utifrån förutsättningar. Genom tidiga insatser och frånvarotrappor som riktlinjer gällande vad som kan göras kan skolorna förhindra att ströfrånvaro leder till en mer långvarig absens från skolan. Skolkuratorerna är dock väldigt eniga gällande att det finns en stor förbättringspotential, och att varje misslyckande bör ses oerhört allvarligt på. Skolkuratorerna tycker att det finns en resursbrist för att på bästa sätt bemöta den hemmasittande eleven, där pengar, kunskap, tid och vuxentäthet är något som fattas skolan, kanske specifikt i arbetet med denna målgrupp men också överlag. Genomgående är det en positiv bild som framställs av skolans riktlinjer till hur man ska arbeta med frånvaro, men just i hemmasittarärende där frånvaron blir så extensiv upplevs frånvaroplanen inte riktigt täcka upp hela den komplexitet som denna målgrupp ofta medför.

Skolkuratoren är oftast själv och har i många av de intervjuades fall ansvar för över 500 elever. Hur ska skolkuratoren hinna med att arbeta hälsofrämjande, akutstyrt och intensivt med ett hemmasittarärende? En förtätning av skolkuratorer kan vara betydelsefullt i just denna bemärkelse, där skolorna hade kunnat vinna i längden på att satsa mer på det psykosociala stödet till elever, för att på så vis kunna förebygga förekomsten av en långvarig och problematisk skolgång. Elever som upplever detta är i direkta farozonen enligt tidigare nämnd forskning för bland annat utanförskap, arbetslöshet och psykiska besvär, något som bör tas med allra största allvar. Ämnet anses inte bara relevant för socialt arbete att belysa, utan skolan och dess andra professionsgrupper har en betydande roll, men också en möjlighet, att förebygga att elever, barn och ungdomar i framtiden blir utsatta.

6.3 Diskussion av skolkuratorns erfarenheter av samverkan med andra aktörer i hemmasittarärende

Samverkan med andra aktörer och upprätthållandet av en kontakt med dessa anser skolkuratorerna som grundläggande förutsättning för att skolan på ett adekvat sätt ska kunna hjälpa målgruppen, men majoritetet av de intervjuade ser också att samarbetet kan vara direkt förhindrande i arbetsprocessen när ansvarsfördelningen är oklar. Intressant är att de olika professionernas synsätt och perspektiv både lyftes fram som en styrka, men framförallt upplevdes det av skolkuratorerna en hämmande faktor för samverkan. I kombination med bristen på kunskap om de skilda synsätten skapas höga förväntningar på vad den andra myndigheten kan åstadkomma i samverkansprocessen. Förväntningarna på andra yrkesprofessioner som inte levde upp till förväntningar gällande varken ansvar eller gemensam målbild bidrog till frustration och missnöje hos informanterna, vilket kunde leda till konflikter. Detta resonemang går alltså parallellt med samtliga skolkuratorers påstående: att samverkan mellan myndigheter och professioner är absolut fundamental för att kunna hjälpa dessa ungdomar.

Det återges ingen mirakelkur som gör att eleverna återvänder till skolan, men utifrån studien finner vi en inblick i hur svårt det kan vara att hjälpa den hemmasittande eleven, och varför det är så viktigt att fortsätta forskning på ett ganska outforskat ämne.

6.4 Studien i förhållande till teori

Inledningsvis i den teoretiska delen av detta arbete görs tolkningen att skola (med skolkurator), socialtjänst och BUP finns inom samma organisatoriska fält. Utgångspunkten för denna tolkning är då dessa organisationer i en hemmasittarkontext gemensamt är verksamma inom avgränsat område som rör barns/elevs välbefinnande. Grape (2006) menar att när organisationer samarbetar inom ett specifikt område kallas det avgränsade området för verksamhetsdomän. I de verksamhetsdomäner gällande detta samarbete som vi finner i studien blir det tydligt att organisationers olika institutionella miljöer och logiker påverkar den samverkan som sker. Organisationerna gör olika anspråk på arbetsuppgifter och bedömningar gällande vem som bör vara drivande i insatsfrågor och därför också ansvar. Fokus för två skolkuratorer landade specifikt på BUP som den organisation som har avgörande utslaget om barns psykiska hälsa. BUP bestämmer självmant när de skall medverka i samarbete och de ter sig inte vara riktigt lika omvärldsberoende enligt skolkuratorernas uppfattningar som Linde & Svensson (2013) påstår att människobehandlande organisationer är.

Hur beroende är då en organisation som BUP av socialtjänst och skola? I denna studie framläggs det att skolkuratorer ställer sig positiva till samarbetet och samverkan i hemmasittarärende, men samtidigt missnöjda med hur utfallen i samverkansmöten ibland kan urarta sig. Vissa önskar snabbare tillträde till BUP, fler insatser och mer ansvar.

Skolkuratorerna har svårt att hantera sina uppdrag utan stöd av BUP i form av, behandling, bedömningar och specialistkunskaper. Med hjälp av DiMaggio & Powell (1991) har begrepp institutionella logiker och organisatoriska fält använts för att förstå hur de professionella i sina organisationer tolkar och utgår logiker, kompetenser, lagstiftningar och riktlinjer, något som direkt har påverkan på samverkan i ärende som gäller den hemmasittande eleven.

Eftersom skolan som människobehandlande organisation är beroende av omgivningen behöver den verksamhet som utförs anpassa sig till samhällets rådande normer, detta inkluderar även de arbetssätt som skolan använder sig av. Skolans sätt att anpassa sig till omgivningen resulterar i arbetsprocesser eller metodiker som inte behöver vara mest effektiva eller bäst, bara de är accepterade av omvärlden. För en del skolkuratorer i denna studie verkar det finnas lite evidensbaserat material att ta sig användning av i arbetet med hemmasittande elever, och det blir svårt att veta om det som tagits upp inom det förebyggande - eller hälsofrämjande- arbetet faktiskt är effektivt eller hjälpsamt för att stärka hemmasittande elevers välbefinnande, hälsa eller i syfte att motarbeta frånvaron.

6.5 Vidare forskning

Sammanfattningsvis kan det konstateras att hemmasittande är en mångfacetterad problematik som varken skolkuratoren bör, eller kan, ha ett enkelt svar på. Efter att ha delat med sig av sina erfarenheter lyfts fler intressanta frågeställningar fram, främst gällande de diskuterade samverkansmöten som skolkurator deltar i med andra externa aktörer såsom BUP och socialtjänst, men också den ansvarsfråga som uppstår under dessa möten, som direkt kan bli hindrande för aktörerna i att få ett fruktbart samarbete med varandra. Den påstådda bristen av evidensbaserat material att utgå från som vissa skolkuratorer tar upp är smått oroväckande i en socionomstudents öron, och med samma bekymmersamhet bör läsaren uppfatta materialet. Vet skolkuratoren tillräckligt mycket om hemmasittaren? Har skolkuratoren möjlighet att veta tillräckligt mycket om hemmasittaren? Två parallella frågor som inte kan besvaras med hjälp av denna studie, men som fortsatt kommer vara grundläggande för det fortsatta kuratorsarbetet med denna målgrupp.

Efter dessa intervjuer med skolkuratorer i kombination med tidigare forskning är den sammantagna bilden att det finns stor potential för vidare forskning på området gällande den hemmasittande ungdomen, framförallt hur man ska bemöta denna problematik på bästa sätt och hur man ska effektivisera arbetet. Skottlandsmodellen som påpekades av en skolkurator, en modell där socialtjänst, skola, BUP och andra involverade aktörer som arbetar med insatser för barn och ungas välmående opererar med en gemensam "mall", är ett exempel på intressant underlag att ställa följdfrågor till vad gäller samverkan och verkningsgrad.

7. Referenser

- Ahrne, G. & Svensson, P. (2015). *Handbok i kvalitativa metoder*. Liber: Stockholm.
- Akademikerförbundet SSR (2019) *Kartläggning skolkuratorer 2019*. Novus.
- Backlund, Å. (2007). *Elevvård i grundskolan: Resurser, organisering och praktik*. Doktorsavhandling, Stockholms universitet: Institutionen för socialt arbete.
- Backlund, Å. (2017). Elevhälsans framväxt och organisation – med fokus på den skolkurativa yrkesrollen. I Backlund, Å., Högdin, S. & Weitz, Y.S. (red.). *Skolsocialt arbete: skolan som plats för och del i det sociala arbetet*. Malmö: Gleerups.
- Bryman, A. (2018) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.
- DiMaggio, P & Powell, W. (1991) *The new institutionalism in organizational analysis*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Ek, H. & R. Eriksson (2013) *Psychological Factors Behind Truancy, School Phobia, and School Refusal: A Literature Study*. I: Child & family behavior therapy, Vol. 35, nr 3, s. 228-248.
- Ekstrand, B. (2015). *What it takes to keep children in school: a research review*. Routledge , 459-482.
- Friberg, P. Karlberg, M. Sundberg L. & Palmér, R. (2015). *Hemmasittare och vägen tillbaka: insatser vid långvarig skolfrånvaro*. Ingarö: Columbus.
- Furlong, A. (2008). *The Japanese Hikikomori Phenomenon: Acute Social Withdrawal among Young People*. Sociological Review, Vol.56, 309-325.
- Gladh, M & Sjödin, K. (2014). *Tillbaka till skolan: metodhandbok i arbetet med hemmasittande barn och unga*. Andra uppl. Stockholm: Gothia Fortbildning.
- Grape, O. (2006) Domänkonsensus eller domänkonflikt - integrerad samverkan mellan myndigheter. I Grape, Blom & Johansson (red.). *Organisation och omvärld - nyinstitutionell analys av människobehandlande organisationer*. Lund: Studentlitteratur.
- Hammarström & Janlert (2002) *Early Unemployment Can Contribute to Adult Health Problems: Results from a Longitudinal Study of School Leavers*. Journal of Epidemiology and Community Health: Vol. 56, Nr. 8.

Isaksson, C. (2014) *Skolkuratorers handlingsutrymme : gränser, legitimitet och juridiktion*. Socialvetenskaplig Tidskrift, 21(1), 47-66.

Johansson, B (2006) *Organisation och omvärld – nyinstitutionell analys av människobehandlande organisationer*. Lund: Studentlitteratur AB.

Jönsson, L. Persson, A. & Sahlin, K (2011) *Institution*. Stockholm: Liber.

Karlberg, M. et. al. (2020) *The Importance of School Pedagogical and Social Climate to Students' Unauthorized Absenteeism – a Multilevel Study of 101 Swedish Schools*.

Kearney, C. A. (2008). *School absenteeism and school refusal behavior in youth: A contemporary review*. Clinical Psychology Review, Vol. 28(3), s.451–471.

Kvale, S. (2007) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 2 upplg. Lund: Studentlitteratur AB.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3. upplg. Lund: Studentlitteratur.

Lawn, M. (2003). *The 'Usefulness' of Learning: the struggle over governance, meaning and the European education space*. Studies in the Cultural Politics of Education, Nr.24, Vol:3, s.325-336.

Levin, C. (2013) Socialt arbete som moralisk praktik. I: Stig Linde & Kerstin Svensson (red.) *Förändringens entreprenörer och tröghetens agenter. Människobehandlande organisationer ur ett nyinstitutionellt perspektiv*. Stockholm: Liber.

Linde S & Svensson, K. (2013) *Förändringens entreprenörer och tröghetens agenter : människobehandlande organisationer ur ett nyinstitutionellt perspektiv*. Stockholm: Liber.

Meyer, J. & Rowan, B. (1977). *Institutionalized organizations: formal structure as myth and ceremony*. American Journal of Sociology.

Skolinspektionen (2016). *Omfattande frånvaro*. Kvalitetsgranskning. Diarienummer: 40-2015:2855.

Skollagen. (SFS 2010:800). Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Skolverket (2010). *Skolfrånvaro och vägen tillbaka. Långvarig ogiltig frånvaro i grundskolan*. Publikationsserie: Rapporter.

Socialstyrelsen. (2016). *Vägledning för elevhälsan*. Artikelnummer 2016-11-4.

SOU (2000:19) *Från dubbla spår till elevhälsa: i en skola som främjar lust att lära, hälsa och utveckling*. Statens offentliga utredningar.

SOU (2018:11) *Vårt gemensamma ansvar – för unga som varken arbetar eller studerar*: Stockholm: Norstedts Juridik AB.

[Hämtad 2021-11-10]

<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2018/02/sou201811/>

SOU (2015:119) *Att vända frånvaro till närvaro*. Statens offentliga utredningar.

[Hämtad 2021-11-10]

<https://www.regeringen.se/4acea2/contentassets/c6f8ed98249143d8ae36790304deab29/att-vanda-franvaro-till-narvaro-dir.-2015119.pdf>

Vetenskapsrådet (2017) *God forskningssed*. Rapport. ISBN: 978-91-7307-352-3

Wester, Y. (2005) *Socionomen i skolan*. Stockholm: Gothia.

Wilkins, J., Bost, L. (2016) *Dropout Prevention in Middle and High Schools: From Research to Practice*. Intervention in School and Clinic, Vol. 51(5) s. 267-275.

Bilaga 1 - Informationsbrev

Socialhögskolan
Samhällsvetenskapliga fakulteten
Socionomprogrammet

Förfrågan om genomförande och förmedlande av deltagande till intervjustudie

Hej!

Vi är två socionomstudenter som studerar via Lunds Universitet. I ett av utbildningens sista moment ingår ett examensarbete som ska erbjuda att visa fördjupad kunskap och teoretiskt vetande.

Anledningen till att du får detta mail av oss är av den orsak att vi har valt att skriva om skolkuratorers erfarenheter och upplevelser av att arbeta med elever med långvarig skolfrånvaro; *hemmasittare*.

Vi har valt att intervjua skolkuratorer som just dig för att få en inblick i hur yrkesverksamma arbetar med dessa elever, hur man tänker, vad som är framgångsfaktorer och vad som kan vara problematiskt.

Vi vill med detta informationsbrev fråga Dig om tillåtelse att få genomföra denna studie.

Om godkännande ges kommer du kontaktas för förfrågan om deltagande i intervju; face-to-face eller via ett digitalt alternativ som exempelvis Zoom eller Microsoft Teams.

För deltagande behövs viss erfarenhet av att ha arbetat med elever som haft eller har problematisk långvarig frånvaro. Skolkuratorer som vill anmäla intresse för deltagande i studien kan göra det antingen via mail, sms eller telefon på nedanstående kontaktuppgifter, och lämna skriftligt informerat samtycke till oss när vi ses för intervju. Vi kommer att ta kontakt med de som lämnat intresse för att stämma av tid och plats för intervju. Intervjuerna beräknas ta cirka en timme per intervju. Deltagandet är helt frivilligt och kan när som helst avbrytas utan att några skäl behöver anges. Intervjuerna kommer att spelas in för att kunna transkriberas senare. Uppgifterna kommer behandlas konfidentiellt där inga namn får nämnas under intervjun eller tas med i vårt arbete.

Materialen kommer sedan att analyseras med hjälp av kvalitativ innehållsanalys och sammanställas i ett resultat i vår kandidatuppsats. Uppsatsen kommer att i senare skede publiceras i DIVA som är en publikationsdatabas och finns tillgänglig via universitetsbibliotekets hemsida, där vi såklart vidarebefordrar det fullständiga arbetet till den som är intresserad.

Vid funderingar, kontakta gärna någon av oss, eller vår handledare!

Med vänliga hälsningar,

Max Skarpås Torres
skarpas.torres@gmail.com
0725880599

Ivan Vuckovic
iv5864vu-s@student.lu.se
0761689398

Mikael Sandgren
mikael.sandgren@soch.lu.se
Handledare & Universitetslektor vid Socialhögskolan i Lund.

Bilaga 2 - Intervjuguide

Bakgrund

- Hur många år är du fyllda?
- Hur länge har du arbetat som skolkurator?
- Vad har du för utbildning i bakgrunden?

Skolkuratorns förståelse av hemmasittaren

- Vad är din definition av begreppet/ordet hemmasittare?
- I vilken utsträckning har du arbetat med hemmasittare?
- Hur uppmärksammas det i de elever du har mött, att de är påväg eller har en problematisk skolgång med frånvaro?

Det enskilda arbetet med hemmasittaren

- Berätta om arbetsgången i ett ärende som gäller en ungdom med långvarig frånvaro utifrån ditt perspektiv. (Arbetsprocessen) Hur ser själva processen ut när ett ärende kommer "in till dig"? I vilket skede blir du kontaktad?
- Vad är din roll i arbetet mot att få den hemmasittande eleven tillbaka till skolan?
- Vad är dina erfarenheter av vad som varit framgångsfaktorer i arbetet med dessa elever?
- Vad är svårigheter i det enskilda arbetet med hemmasittaren?

Förutsättningar för kuratorns arbete med hemmasittaren

- Arbetar du med hemmasittande elever på det sättet du önskar? Ifall inte, varför inte?
- Anser du att ni har tillräckligt med resurser för att handskas med ärenden som gäller hemmasittande elever?
- Hur ser du på din egna roll i skolan? Finns det något du önskar var annorlunda? (Befogenheter? Handlingsutrymme?)

Skolkuratorns syn på samtal med familj och personal

- Har du personligen kontakt med familjen/föräldrar? Hur ser en sådan kontakt ut?
- Hur är engagemanget hos personalen? Diskuteras ämnet?

Skolans förebyggande arbete

- Hur arbetar skolan för att hjälpa elever med långvarig skolfrånvaro?
- Finns det riktlinjer på skolan kring hur man skall hantera en situation där en elev blir långvarigt frånvarande?
- Hur kommer ni fram till fungerande åtgärder? Erfarenhet/evidens/riktlinjer
- (Kan du beskriva på vilket sätt arbetet kring hemmasittare skulle kunna utvecklas/förbättras?)

Skolan utifrån ansvar

- Ifall man lyckas med att få tillbaka eleven till skolan, hur arbetar skolan för att bibehålla ungdomen där?
- Tycker du att den skola du arbetar på kan ge adekvat stöd till hemmasittande elever?
- Tycker du skolan gör/anstränger sig tillräckligt för målgruppen?

Samverkan med andra professioner

- Vilka “aktörer” är involverade i ett samarbete mellan yrkesprofessioner som rör en ungdom med hemmasittar-problematik? (BUP, Socialtjänst, Vårdnadshavare etc)
- Vad är dina arbetsuppgifter i ett ärende som kräver samverkan?
- Vad kan vara svårigheter i samarbetet med andra yrkesprofessioner?
- Hur ser ett bra samarbete ut?

Skolans samverkan med andra myndigheter

- Hur samarbetar skolan med andra myndigheter i ärenden som rör hemmasittande elever?
- Hur ser du på skolans roll i ärende som gäller elever med långvarig frånvaro problematik? Finns det någon ansvarsfördelning?
- Vad hade skolan kunnat göra annorlunda? (Trollspö)
- När funkar samarbetet bra respektive dåligt?
- Hur ser du på din egna roll i samverkan?